

บทที่ 2

ภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชา

ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์เวียดนาม ลาว และกัมพูชา

ประเทศเวียดนาม ลาว และกัมพูชามีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ร่วมกันมาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 19 ทั้ง 3 ประเทศได้เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส โดยกัมพูชาตกเป็นดินแดนในอารักขาของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1863 เวียดนามในปี ค.ศ. 1884 ซึ่งในขณะนั้นยังคงแบ่งออกเป็น 3 ดินแดนคือ โคชิน จีน (Cochin China) ตังเกี๋ย (Tonkin) และอันหนัม (Annam) ซึ่งฝรั่งเศสได้จัดให้มีการรวมตัวของทั้งกัมพูชา โคชิน จีน ตังเกี๋ย และอันหนัมในฐานะกลุ่มประเทศอินโดจีน (Indochina Union)¹ เมื่อลาวได้กลายมาอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1893 ก็ได้ถูกผนวกให้เข้าไปอยู่ในกลุ่มประเทศอินโดจีนด้วย

ในปี ค.ศ. 1930 พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party: ICP) ภายใต้การนำของโฮ จี มินห์ (Ho Chi Minh) ผู้นำเวียดนาม ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อใช้รวมกองกำลังในการต่อสู้เรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส โดยการร่วมมือกันของฝ่ายคอมมิวนิสต์จากทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชา แม้ว่าผู้นำพรรคฯ ในระดับสูงจะเป็นชาวเวียดนามเกือบทั้งสิ้น แต่ทั้ง 3 ฝ่ายต่างก็ร่วมชะตากรรมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นอิสระภาพของประเทศ และเพื่อปฏิบัติเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นได้เข้ามายึดครองภูมิภาคอินโดจีนจากฝรั่งเศสทั้งหมด ต่อมาในวันที่ 2 กันยายน ปี ค.ศ. 1945 เวียดนามได้ประกาศเอกราชของเวียดนามก็เข้ายึดอำนาจ และโฮ จี มินห์ สามารถประกาศเอกราชของเวียดนามได้ในที่สุด ส่วนกัมพูชานั้นภายหลังจากที่ญี่ปุ่นยึดอำนาจจากฝรั่งเศสแล้วก็ได้มอบเอกราชให้กับกัมพูชาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1945 เช่นเดียวกันกับลาวที่ได้เอกราชเมื่อเดือนเมษายน ในปีเดียวกันนั่นเอง อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ฝรั่งเศสได้พยายามเข้ามามีอำนาจเหนือประเทศใน

¹ "Under French Rule," in Vietnam Studies, Based on the Country Studies Series by Federal Research Division of the Library of Congress, U.S. Department of Army, (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-14628.html>), December 17, 2008.

ภูมิภาคอินโดจีนอีกครั้งในปี ค.ศ. 1946 โดยให้เป็นการปกครองตนเองภายใต้เครือสหพันธรัฐฝรั่งเศส สงครามเพื่อเรียกร้องเอกราชของเวียดนาม รวมทั้งลาว และกัมพูชาจึงยังไม่สิ้นสุด และได้กลายเป็นสงครามอินโดจีน ในช่วงเวลาแห่งสงครามนี้ เวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่างก็ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยถือว่าทั้ง 3 ประเทศนั้น เป็นสนามรบเดียวกัน ในประเทศลาว ทหารคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถเข้าออกลาวได้อย่างเสรี² ไม่ว่าฝ่ายตรงข้ามจะอยู่ในบริเวณใดก็ตาม

ทั้งนี้ เพื่อลดความหวาดระแวงเกี่ยวกับอนาคตของแต่ละประเทศในกลุ่มอินโดจีน พรรคคอมมิวนิสต์แห่งอินโดจีนได้ออกมาแถลงว่า “หลังจากขับไล่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศสออกไปจากภูมิภาคอินโดจีนแล้ว แต่ละประเทศมีสิทธิที่จะกำหนดทิศทางของตนเอง โดยอาจจะเข้าร่วมในสหพันธรัฐอินโดจีน หรือจัดตั้งเป็นรัฐเอกราช รวมทั้งมีอิสระที่จะเข้าร่วม หรือออกจากสหพันธ์ และอาจจะใช้ระบอบการปกครองตามต้องการ โดยยึดหลักพันธมิตรแห่งภราดรภาพ ความจริงใจในการปฏิบัติ อธิปไตย และความเท่าเทียม” แม้ว่าท่าทีของเวียดนามเกี่ยวกับ “สหพันธรัฐอินโดจีน” จะดูยืดหยุ่น แต่สิ่งที่เวียดนามยืนยันหนักแน่นมาโดยตลอดก็คือ การปฏิบัติภายใต้การนำของตน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1934 มี “จดหมายถึงสหหายในกัมพูชา” จากพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน(ICP) ซึ่งย้ำว่า “จะให้มีการปฏิบัติที่แยกออกไปโดยเอกราชในกัมพูชาไม่ได้” เพราะฝรั่งเศสมีอิทธิพลอยู่ทั่วทั้งภูมิภาคอินโดจีน และในเดือนกันยายน ค.ศ. 1945 โฮ จิ มินห์ ได้สั่งการแก่กองกำลังเวียดมินห์ในลาวว่า “จำเป็นอย่างที่สุดที่จะต้องไม่ปล่อยให้ลาวตกไปอยู่ภายใต้การเป็นจักรวรรดินิยม มิเช่นนั้นแล้ว เวียดนามจะไม่มีทางรักษาเอกราชไว้ได้”³

เวียดนามนั้นตระหนักถึงความสำคัญของกลุ่มประเทศอินโดจีนในฐานะที่เป็น “หน่วยทางยุทธศาสตร์หน่วยเดียวกัน” ผู้นำของเวียดนามได้กล่าวไว้เมื่อปี ค.ศ. 1950 ว่า “กลุ่มประเทศอินโดจีนเป็นหน่วยทางยุทธศาสตร์เดียวกัน ทั้งนี้ โดยทางทหารแล้วอินโดจีนเป็นหน่วยเดียวกันทั้งในแง่ของแผนการรุก และการป้องกันของศัตรู และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลเกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ เราไม่สามารถถือว่าเวียดนามเป็นเอกราชได้ ตราบเท่าที่กัมพูชา และลาวยังตกอยู่ภายใต้การครอบงำของจักรวรรดินิยม เหมือนดังเช่นที่เราไม่อาจถือว่ากัมพูชา

² Martin Stuart-Fox, *Laos: politics, economics and society* (London: Frances Pinter, 1986), pp. 119-121.

³ ธีระ นุชเปี่ยม, *เวียดนามหลัง 1975* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537), น. 145-146.

และลาวจะเป็นเอกราชได้ ตราบเท่าที่เวียดนามยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดินิยม”⁴ ในแง่ของความมั่นคงปลอดภัยในสายตาของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนนั้น ประเทศอินโดจีนทั้งสามมีความผูกพันซึ่งและกัน ความเข้าใจเช่นนี้ได้กลายมาเป็น “กฎ” ของเวียดนามว่าด้วยเหตุที่ศัตรูจะต้องยึดฐานที่มั่นคงอย่างน้อยในประเทศใดประเทศหนึ่งเสียก่อน เพื่อที่จะโจมตีอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้น เวียดนาม ลาว และกัมพูชาจึงร่วมเป็นพันธมิตรกัน เพื่อเป็นหลักประกันสันติภาพ และเอกราชของแต่ละประเทศ

ดังนั้น กองกำลังเวียดมินห์ของเวียดนามจึงเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากภายในลาว และกัมพูชาในปี ค.ศ. 1953 และ 1954 และได้รวมกำลังกับกองกำลังอิสระจากลาวคือ ขบวนการปะเทดลาว (The Pathet Lao) และกองทัพปลดแอกแห่งชาติเขมร (Khmer People's Liberation Army: KPLA) จากฝ่ายกัมพูชา กองกำลังเวียดมินห์นั้นมีบทบาทสำคัญในการชี้แนะ และวางแผน โดยได้กระจายกันอยู่ในภาคเหนือ และภาคใต้ของลาว นอกจากนี้ ยังมีฐานตั้งอยู่ในภาคใต้ของกัมพูชาด้วย⁵ ในขณะที่ฝรั่งเศสมีฐานทัพขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองเดียนเบียนฟู ระหว่างพรมแดนเวียดนามและลาว การทำสงครามครั้งนี้ใช้เวลายาวนานเกือบทศวรรษ จบจนสงครามอินโดจีนได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1954 เมื่อกองกำลังเวียดมินห์มีชัยชนะต่อทหารฝรั่งเศสในอินโดจีน ทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่างก็ได้เป็นเอกราชจากฝรั่งเศส และพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้ถูกยุบตัวลง โดยได้มีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นมาอย่างเป็นเอกเทศทั้งในเวียดนาม ลาวและ กัมพูชา

อย่างไรก็ตาม เวียดนามมิได้เป็นเอกราชโดยอันหนึ่งอันเดียวกันตามความมุ่งหมายของโฮ จี มินห์ แต่ถูกแบ่งออกเป็นสองประเทศ ด้วยเส้นขนานที่ 17 คือสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือเวียดนามเหนือ และสาธารณรัฐเวียดนาม หรือเวียดนามใต้ ตามการประชุมนานาชาติเจนีวา (The Geneva Conference) ซึ่งลงนามกันเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 1954 ดังนั้น การต่อสู้ยังคงดำเนินต่อไป เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเวียดนาม การต่อสู้เพื่อการรวมประเทศเวียดนามได้กลายเป็นสงครามเวียดนาม (Vietnam War) ที่เวียดนามเหนือ ซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ต้องทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจของค่ายเสรีนิยม

⁴ ธีระ นุชเปี่ยม, อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น. 143-145.

⁵ Joseph J. Zasloff and Allan E. Goodman, *Indochina in conflict; a political assessment* (Lexington, Mass., D.C. Heath, 1972), pp. 137-141.

และสัมพันธมิตรในยุคสงครามเย็น (Cold War) ซึ่งให้การสนับสนุนรัฐบาลเวียดนามใต้ เนื่องจากเกรงว่าหากเวียดนามใต้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของคอมมิวนิสต์ ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ด้วย ตามหลักทฤษฎีโดมิโน (Domino Doctrine) สำหรับเหตุการณ์ภายในประเทศลาวภายหลังที่ได้เอกราชจากฝรั่งเศสนั้น ขบวนการปะเทดลาวไม่ให้การยอมรับรัฐบาลลาวของเจ้าสุววรรณภูมา ภายใต้ระบอบการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่นครหลวงเวียงจันทน์ ในที่ประชุมนานาชาติเจนีวา ผู้แทนกองกำลังเวียดมินห์ได้เรียกร้องให้ที่ประชุมรับรองสถานภาพทางการเมืองของขบวนการปะเทดลาวเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งภายในลาวจึงยังไม่สิ้นสุด การต่อสู้เรียกร้องระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมของขบวนการปะเทดลาวต่อรัฐบาลลาวที่นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา และฝ่ายพันธมิตรที่ต้องการขัดขวาง และปราบปรามการขยายอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในลาว จึงยังคงดำเนินไปพร้อมกับสงครามเวียดนาม โดยฝ่ายขบวนการปะเทดลาวได้รับความช่วยเหลือด้านอาวุธ กำลังพล และงบประมาณในบางส่วนจากพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม นอกเหนือไปจากสหภาพโซเวียต จีน และกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก⁶ ได้มีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นมาในกัมพูชาด้วยเช่นกันคือ พรรคปฏิวัติประชาชนเขมร (Khmer People's revolutionary Party: KPRP) แต่กัมพูชาภายใต้การนำของสมเด็จเจ้านโรดม สีหนุ นั้นพระองค์ไม่ยอมรับรองสถานะ และการกำหนดให้มีเขตที่ตั้งสำหรับเป็นฐานที่มั่นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในกัมพูชา จึงทำการปราบปราม ส่งผลให้กลุ่มคอมมิวนิสต์กัมพูชาประมาณ 2,000 คนต้องอ้างตนเป็นกองกำลังเวียดมินห์เพื่อเดินทางเข้าไปยังดินแดนของฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนาม⁷

สงครามเวียดนามได้ทวีความรุนแรงขึ้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 สำหรับการทำสงครามในครั้งนี้ ทั้งลาว และกัมพูชาต่างก็เข้ามามีส่วนร่วมด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเวียดนามเหนือได้ใช้ดินแดนลาวโดยเฉพาะเส้นทางโฮ จี มินห์ ลำเลียงพล เสปียง และอาวุธ เพื่อผ่านไปทำสงครามในเวียดนามใต้ ฝ่ายกัมพูชา ในสมัยสมเด็จเจ้านโรดม สีหนุ เป็นผู้นำรัฐบาลกัมพูชา

⁶ สุรัชย์ ศิริไกร, “การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.),”

ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น. 427–430.

⁷ วีระ นุชเปี่ยม, “การเมืองในกัมพูชา,” ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น. 379 – 382.

ในช่วงปี ค.ศ. 1953 – 1970 ก็ได้ยินยอมให้กองกำลังคอมมิวนิสต์เวียดนามใช้เป็นที่พักพิงในการทำสงครามต่อต้านรัฐบาลเวียดนามใต้ และสหรัฐอเมริกา การขยายตัวของสงครามเวียดนามส่งผลให้มีการใช้ดินแดนกัมพูชาเป็นเส้นทางในการลำเลียงกำลังพล และยุทธสัมภาระจากเขตเวียดนามเหนือมากยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 1967 กัมพูชาได้มีการทำความตกลงกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามในการให้แนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติเวียดนามขนถ่ายอาวุธได้ผ่านทางเมืองท่าสีหนุวิลล์ของกัมพูชา⁸ อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกผู้นำกัมพูชาได้พยายามที่จะดำเนินนโยบายเป็นกลางด้านการต่างประเทศ และเข้าร่วมการประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non – Aligned Movement – NAM) ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อให้กัมพูชาสามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากความขัดแย้งของสงครามเวียดนามซึ่งได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ สมเด็จเจ้านโรดม สีหนุ ยังผูกมิตรกับจีน เพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากับฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งกลับยิ่งทำให้ท่าทีของกัมพูชาดูเหมือนสนับสนุนกลุ่มประเทศระบอบสังคมนิยม และเป็นปฏิปักษ์กับสหรัฐอเมริกา และพันธมิตรมากขึ้น ดังนั้น สหรัฐอเมริกา และพันธมิตรจึงได้สนับสนุนกลุ่มเขมรเสรี (Khmer Serei) ภายใต้การนำของเข็ง จ็อก ทัณฑ์ ให้ก่อการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1959 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ และกลุ่มเขมรเสรีถูกรัฐบาลกัมพูชาปราบปรามอย่างรุนแรง ส่งผลให้สมเด็จเจ้านโรดม สีหนุไม่พอใจกับการกระทำของสหรัฐอเมริกา ด้านแนวโน้มสถานการณ์ของสงครามเวียดนามก็ดูเหมือนว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์น่าจะได้รับชัยชนะ รัฐบาลกัมพูชาจึงได้ประกาศปฏิเสธการรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และการทหารจากสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งตัดความสัมพันธ์ทางการทูตในปี ค.ศ. 1965 และกัมพูชาก็มีท่าทีสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามอย่างเปิดเผยในที่สุด การดำเนินนโยบายในลักษณะนี้นั้น เชื้อต่อการเจริญเติบโตของขบวนการคอมมิวนิสต์ในกัมพูชามาก ซึ่งเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นอย่างรุนแรงในปี ค.ศ. 1970 สมเด็จเจ้านโรดม สีหนุ ได้ถูกโค่นล้มโดยคณะรัฐประหาร กลุ่มอนุรักษนิยมที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์เวียดนาม นำโดยลอน นอล (Lon Nol) และสิริมตะ (Sirikmat) ซึ่งหวังเกรงว่า ในที่สุดเวียดนามจะเข้ามาใช้อิทธิพลครอบงำหรือพยายามผนวกดินแดนกับกัมพูชาอีก รวมทั้งยังเห็นว่า สมเด็จเจ้านโรดม สีหนุ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของกัมพูชาตกต่ำ โดยเฉพาะจากการปฏิเสธความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ คณะรัฐประหารดังกล่าวก็ได้รับการสนับสนุนโดยสหรัฐอเมริกาด้วย ฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามจึงได้ให้ความสนับสนุนแก่ขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชาอย่างเต็มที่ ส่งผล

⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 388-389.

ให้กองกำลังเวียดนามหลังไหลเข้ามาในกัมพูชาเป็นจำนวนมาก จนเกิดการปะทะกันกับกองกำลังกัมพูชา ซึ่งขณะนั้นกัมพูชาได้ถูกปกครองในระบอบสาธารณรัฐกัมพูชา โดยกลุ่มที่โค่นล้มสมเด็จพระเจ้านโรดม สีหนุ หรือรัฐบาลนายพลลอน นอล ในปี ค.ศ. 1970 – 1975 ทั้งนี้ จีนได้ให้ใช้กรุงปักกิ่งเป็นสถานที่ตั้งของรัฐบาลกัมพูชาผละถิ่น คือรัฐบาลสหภาพแห่งชาติกัมพูชา (Royal Government of National Union Kampuchea) โดยร่วมมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ลี้ภัยการปราบปรามเข้ามาอยู่ในจีน ซึ่งสมเด็จพระเจ้านโรดม สีหนุ นั้น ได้ทรงมาเป็นผู้นำในแนวร่วมต่อต้านฝ่ายสาธารณรัฐด้านขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา หรือที่รู้จักกันในนาม “เขมรแดง” (Khmer Rouge) ได้รวบรวมกำลังพลติดอาวุธ และได้รับการฝึกฝนโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามมาเสริมกำลัง ให้ขยายเป็นกองกำลังที่เข้มแข็งจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ภายในกลุ่มคอมมิวนิสต์ของกัมพูชานั้น ได้มีพวกที่คัดค้านการมีเอกภาพ และการให้ความสนับสนุนเวียดนามอย่างรุนแรง คือกลุ่มของปัญญาชนชาตินิยม หรือ “กลุ่มปารีส” นำโดยพลพต (Pol Pot) และเอียง สารี (Ieng Sary) ซึ่งได้รับการศึกษาจากฝรั่งเศส กลุ่มคอมมิวนิสต์ชาตินิยมกัมพูชาที่นำโดยพลพตนี้ เป็นกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสงครามอินโดจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นพันธมิตรกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามที่มีเป้าหมายในการต่อต้านจักรวรรดินิยมเช่นเดียวกัน กลุ่มคอมมิวนิสต์ชาตินิยมกัมพูชาเริ่มกวาดล้างกลุ่มคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่เป็นพันธมิตรกับเวียดนาม ทำให้กลุ่มที่สนับสนุนเวียดนามต้องหนีภัยออกไปอาศัยในเวียดนาม ซึ่งในจำนวนกลุ่มคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ลี้ภัยไปยังเวียดนามนี้ก็ได้มีเฮงซัมริน (Heng Samrin) และฮุนเซน (Hun Sen) รวมอยู่ด้วย ต่อมา กลุ่มคอมมิวนิสต์กัมพูชาด้วยการสนับสนุนของเวียดนามได้กลายเป็น แนวร่วมแห่งชาติกัมพูชาเพื่อกอบกู้ชาติ (Kampuchean National United Front for National Salvation)

สงครามเวียดนามสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1972 ด้วยชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนาม ได้มีการลงนามในความตกลงสันติภาพกรุงปารีส (Paris Peace Agreement) วันที่ 27 มกราคม ปี ค.ศ. 1973 และในที่สุดการรวมเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ก็มาถึง หลังจากการรวมกันด้วยกองกำลัง เมื่อกองทัพของเวียดนามเหนือเข้าบุกกรุงไซ่ง่อน เมืองหลวงของเวียดนามใต้ ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1975 หรือ 21 ปี หลังจากเวียดนามได้ถูกแบ่งเป็น 2 ประเทศ โดยได้มีการสถาปนาสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (The Socialist Republic of Vietnam) ขึ้นในวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1976 อย่างเป็นทางการ พร้อมกันนี้ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทั้งประเทศเป็นครั้งแรกในวันที่ 14 – 20 ธันวาคม ค.ศ. 1976 ภายใต้ระบอบสังคมนิยมโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม (Communist Party of Vietnam) ทั้งนี้ การสิ้นสุดของสงครามเวียดนามส่งผลให้บทบาทของสหรัฐอเมริกาที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลลาวที่นครหลวงเวียงจันทน์ได้ยุติลงด้วย เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา

กษัตริย์ของลาวถูกบังคับให้สละราชสมบัติ ขบวนการปะเทดลาวประสบชัยชนะในที่สุด สามารถยึดอำนาจการปกครองประเทศได้สำเร็จในวันที่ 2 ธันวาคม ปี ค.ศ. 1975 โดยได้สถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว – สปป.ล. (Lao People's Democratic Republic: Lao PDR) ภายใต้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม โดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (Lao People's Revolutionary Party: LPRP) ทางด้านกัมพูชานั้น ตามความตกลงสันติภาพกรุงปารีสทำให้กองกำลังเวียดนามต้องถอนตัวออกไปจากกัมพูชา ซึ่งภายหลังในวันที่ 17 เมษายน ปี ค.ศ. 1975 ฝ่ายคอมมิวนิสต์ชาตินิยมกัมพูชาภายใต้การนำของพลพต ได้เข้ามายึดอำนาจ และควบคุมการปฏิวัติต่อรัฐบาลสาธารณรัฐกัมพูชาอย่างเต็มที่ และได้กล่าวถึงท่าทีของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาว่า จะต่อสู้โดยไม่ยอมประนีประนอม หรือหยุดยิง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของการปฏิวัติกัมพูชาเท่านั้น โดยไม่ต้องการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของเวียดนาม พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาภายใต้การนำของพลพต ได้กำหนดชื่อเรียกของกัมพูชาขึ้นมาใหม่ว่า กัมพูชาประชาธิปไตย (Democratic Kampuchea) และกำหนดให้เรียกพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาหรือเขมรแดงว่า พรรคกัมพูชาประชาธิปไตย (The Party of Democratic Kampuchea: PDK)

ความสัมพันธ์ภายหลังการรวมประเทศเวียดนามในปี ค.ศ. 1976

เวียดนามกับความสัมพันธ์พิเศษอินโดจีน

เวียดนามภายหลังการรวมประเทศแล้ว ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามลาว และกัมพูชานั้น เวียดนามได้ระบุอย่างชัดเจนถึงภารกิจของเวียดนามว่า การนำการปฏิวัติไปสู่ความสำเร็จ เวียดนามจะปฏิบัติภาระหน้าที่ทางสากลที่มีต่อการปฏิวัติโลกให้ลุล่วงไปได้ โดยเวียดนามเห็นว่าภารกิจหลักที่ต้องให้การสนับสนุนการปฏิวัติคือ ภูมิภาคอินโดจีน เวียดนามได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าต้องการจะคงเอกภาพแห่ง 3 ประเทศอินโดจีนไว้ในลักษณะที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์พิเศษ” (Special Relations) ทั้งนี้ เวียดนามพยายามที่จะสร้างกลุ่มประเทศอินโดจีนให้เป็น Socialist Bloc มาตั้งแต่ในช่วงต้นทศวรรษที่ 30 โดยมี โฮ จี มินห์ เป็นผู้นำ เพื่อสร้างอินโดจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในภูมิภาคนี้ เมื่อเวียดนามได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์แล้ว จึงมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะสร้าง “ความสัมพันธ์พิเศษ” (Special Relations) ระหว่างประเทศอินโดจีนอีกครั้งหนึ่ง

ลาวได้ยอมรับความสัมพันธ์พิเศษที่เวียดนามมอบมาให้ เนื่องจากความผูกพันในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อกันโดยเฉพาะในแง่ของอุดมการณ์ระหว่างพรรคการเมืองของทั้ง 2 ประเทศที่นอกจากมีการพบปะติดต่อกันอย่างเป็นประจำแล้ว ยังมีสายการประสานงานโดยตรงระหว่าง

รัฐบาลเวียดนามกับสำนักเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ลาวในนครหลวงเวียงจันทน์ด้วย ในส่วนของฝ่ายบริหารก็มีที่ปรึกษาจากเวียดนามเป็นจำนวนมากเข้ามาประสานงานอยู่ในทุกจุด รวมทั้งการที่ทหารเวียดนามได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือกองทัพแนวลาวยุติการ และพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในการทำสงครามจนได้รับชัยชนะ ซึ่งเวียดนามมีกองกำลังกว่า 50,000 คนมาประจำการอยู่ในลาว โดยเวียดนามได้ร่วมทำสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Friendship and Cooperation) กับลาว ลงนามเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 1977 สนธิสัญญานี้มีวาระ 25 ปีว่าด้วยข้อกำหนดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างรอบด้าน และในทุกรูปแบบ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการทหาร ทำให้เวียดนามสามารถมีกำลังทหารอยู่ในลาวได้⁹

นอกจากนี้ เวียดนามยังเป็นชาติที่สนองตอบความต้องการของลาวได้มากที่สุด ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลที่เวียดนามต้องการผูกพันลาวไว้ หรือแรงจูงใจอื่นใดก็ตาม พรรคประชาชนปฏิวัติลาว (LPRP) ตระหนักถึงความช่วยเหลือที่เวียดนามเคยมีให้ในการได้มาซึ่งอำนาจภายในรัฐ และเมื่อลาวมีปัญหาการเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลในช่วงปี ค.ศ. 1977 – 1978 ติดต่อกัน เวียดนามก็ส่งอาหารไปช่วยลาวมากกว่าชาติใด ๆ แม้ว่าเวียดนามเองก็กำลังประสบวิกฤตการณ์อย่างเดียวกันอยู่ในขณะนั้นก็ตาม ทั้งนี้ ผู้นำคอมมิวนิสต์ลาวเองได้มองว่า ลาวมิได้เป็นฝ่ายพึ่งพาเวียดนามแต่เพียงอย่างเดียว แต่ลาวตระหนักถึงความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของดินแดนที่ลาวมีต่อเวียดนาม โดยประชาชนลาวมีหน้าที่ในการเสริมสร้างเอกภาพที่มีอยู่กับเวียดนามให้ยังคงอยู่ต่อไป เพื่อว่าประชาชาติทั้งสองจะได้ดำเนินการปฏิวัติของตนต่อไปให้สำเร็จลุล่วง และคงความช่วยเหลือต่อการพัฒนา และการป้องกันประเทศ การกำหนดท่าทีเช่นนี้ จึงทำให้ “ความสัมพันธ์พิเศษ” ของเวียดนาม และลาวมีลักษณะเป็นพันธมิตรระหว่างชาติอันเป็นหลักที่ปรากฏทั่วไป และได้รับการยอมรับภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ หากมองตามข้อเท็จจริงแล้ว ลาวนั้นพึ่งพาอาศัยเวียดนามมากกว่าที่เวียดนามต้องพึ่งลาว เวียดนามได้อนุญาตให้ลาวใช้เมืองดานังซึ่งเป็นเมืองท่าของเวียดนามได้โดยปลอดภาษี และให้ลาวกู้เงินโดยไม่มีดอกเบี้ยในช่วงปี ค.ศ. 1978 – 1980 นอกจากนี้ ในช่วงปี ค.ศ. 1976 – 1985 เวียดนามได้สัญญาที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ลาวเป็นมูลค่า 1.3 พันล้านด่ง หรือประมาณ 146.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และเพื่อใช้จ่ายในการฟื้นฟูบูรณะเมืองในลาว รวมถึงการซ่อมถนนเป็นระยะทาง 300 กิโลเมตรในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว ซึ่งเวียดนามมองเห็นความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกับถนน

⁹ Arthur J. Dommen, *Laos: Keystone of Indochina* (Boulder: Westview Press, 1985), p. 123.

สายต่าง ๆ ที่จีนได้สร้างเอาไว้ในบริเวณใกล้พรมแดนจีน และลาว¹⁰ มีการจัดส่งผู้เชี่ยวชาญชาวเวียดนามจำนวน 900 คนไปช่วยเหลือ และฝึกอบรมนักศึกษาลาว การพึ่งพาทางเศรษฐกิจของลาวต่อเวียดนามนั้นมีลักษณะรอบด้าน ทำให้ต้องมีการประสานแผนพัฒนาเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน นอกเหนือไปจากการพึ่งพาความช่วยเหลือเวียดนาม เพื่อวางรากฐานทางเศรษฐกิจ สำหรับการสร้างระบอบสังคมนิยมภายในลาวแล้ว ในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านวัฒนธรรม และอุดมการณ์ ก็ได้รับความช่วยเหลือจากเวียดนามเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีเจ้าหน้าที่จากทางลาวจำนวนมากที่เข้ามารับการอบรมกับเวียดนามในเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่ด้านเกษตรกรรม การปศุสัตว์ การแพทย์ และการสาธารณสุข ส่วนในด้านการศึกษา และวัฒนธรรม เวียดนามก็มีส่วนช่วยเหลือ รวมไปถึงการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานพรรค การพิมพ์หนังสือ และตำรา และการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ¹¹

การที่เวียดนามเข้ามามีอิทธิพลในลาวนั้น ได้อาศัยความผูกพันระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานาน ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างเวียดนาม และลาวนี้เป็นตัวแปรสำคัญ ที่กำหนดเงื่อนไข และทำทีในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของลาว ซึ่งมีได้ขึ้นอยู่กับผู้นำลาวแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีปัจจัยทางด้านสภาพการณ์แวดล้อม หรือบริบทภายนอกประเทศมาเป็นตัวกำหนดด้วย เช่น เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และจีนมีความบาดหมางเกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 70 เป็นต้นมา ลาวเองก็จำเป็นต้องถือว่าจีนเป็นศัตรูอันดับแรกของประชาชาติอินโดจีนด้วย ผลจากการดำเนินนโยบายที่อยู่ภายใต้กรอบความสัมพันธ์พิเศษกับเวียดนาม ทำให้ลาวต้องตกอยู่ในสถานการณ์ของการถูกโดดเดี่ยวจากประชาคมโลก รวมถึงประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹² จีนเองก็ล้มเลิกความช่วยเหลือแก่ลาวทั้งหมดในปี ค.ศ. 1979 ในทางอุดมการณ์ทางการเมืองนั้น ลาวยึดหลักการปฏิวัติสองขั้นตอนเช่นเดียวกับเวียดนาม ผู้นำลาวถือว่าได้บรรลุเป้าหมายแห่ง “การปฏิวัติประชาธิปไตยประชาชนไทย” จากชัยชนะใน “สงครามประชาชน” ของ “พันธมิตรคนงาน และชาวนา” ใน “การปฏิวัติสังคมนิยม” นอกจากนี้

¹⁰ เขียน ธีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), น. 237.

¹¹ ธีระ นุชเปี่ยม, เวียดนามหลัง 1975, น. 150-152.

¹² “Bilateral Relations, Relations with Vietnam,” in Laos Studies, Based on the Country Studies Series by Federal Research Division of the Library of Congress, U.S. Department of Army, (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-7883.html>), December 17, 2008.

ขั้นตอนที่ลาวได้รับมาจากหลักการปฏิวัติของเวียดนามเช่นเดียวกันคือ การปฏิวัติด้านการผลิต การปฏิวัติด้านเทคโนโลยี และอุตสาหกรรม และการปฏิวัติทางอุดมการณ์ และวัฒนธรรม รวมไปถึงถึงด้านการจัดตั้ง และวิถีทางการเมือง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็รับแนวคิดของเวียดนามว่าด้วยการให้ประชาชนเป็นผู้ควบคุมดูแล แต่ให้พรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งนำโดยมีรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบาย และนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งนี้ ผู้นำระดับสูงของลาวในขณะนั้น ส่วนมากเป็นผู้ที่ร่วมก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ลาวมาตั้งแต่ช่วงสมัยของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน¹³ พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้กำหนดรูปแบบการปกครองของลาว ตามแบบการปกครองของเวียดนาม และประเทศสังคมนิยมทั่วไป โดยมีองค์การปกครองที่สำคัญได้แก่พรรค รัฐบาล และสภา ทั้งนี้ พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง โดยทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และนโยบายต่างประเทศ และให้คณะรัฐบาลนำไปปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วง แต่ในข้อเท็จจริงบุคคลสำคัญ ๆ ในพรรค และผู้บริหารในรัฐบาลเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน ในขณะที่สภาประชาชนสูงสุดทำหน้าที่ส่วนใหญ่ด้านพิธีการ ในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่และรับรองกฎหมายต่าง ๆ ที่เสนอโดยรัฐบาล และตามมติของที่ประชุมพรรค สภาจึงมีหน้าที่เพียงแครับรองเท่านั้น¹⁴

ในทางตรงกันข้าม กัมพูชาในฐานะรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยภายใต้การปกครองของกลุ่มพลพต หรือเขมรแดง (ปี ค.ศ. 1975 – 1978) กลับรู้สึกหวาดระแวงต่ออิทธิพลของเวียดนามในกัมพูชา นอกจากนี้ ทั้ง 2 ประเทศได้มีข้อพิพาทกันเกี่ยวกับการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนทางบก และทางทะเลมาโดยตลอด ประกอบกับปมทางประวัติศาสตร์ที่เวียดนามเคยผนวกดินแดนทางภาคใต้ของกัมพูชา ทำให้ผู้นำรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยไม่ไว้วางใจเวียดนามมากขึ้น¹⁵ พรรคกัมพูชาประชาธิปไตย (PDK) พยายามแสดงให้เห็นว่าการที่กลุ่มคอมมิวนิสต์ชาตินิยมกัมพูชา สามารถยึดอำนาจการปกครองระบอบสาธารณรัฐกัมพูชาจากรัฐบาลภายใต้

¹³ ธีระ นุชเปี่ยม, อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991, น. 89-91.

¹⁴ สุรัชย์ ศิริไกร, “การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.)” ใน สีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น, น. 432.

¹⁵ เขียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุก, กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 32-33.

การนำของนายพลลอน นอล (Lon Nol) ได้เมื่อวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 ก่อนที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามจะสามารถชนะสงครามเวียดนาม และรวมประเทศได้นั้น เป็นความพยายามที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มคอมมิวนิสต์ชาตินิยมกัมพูชาได้รับชัยชนะมาโดยไม่ได้อาศัยความช่วยเหลือจากเวียดนาม รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยจึงมุ่งเน้นหลีกเลี่ยงการมี “ความสัมพันธ์พิเศษ” กับเวียดนาม เนื่องจากกัมพูชาเกรงว่า จะเกิดการขึ้นำ และครอบงำโดยเวียดนามขึ้นภายในกัมพูชา ดังเช่นสถานการณ์ในลาวภายหลังปี ค.ศ. 1975 จากความสัมพันธ์พิเศษระหว่างเวียดนาม และลาว โดยรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยตีความว่า เวียดนามกำลังวางแผนล้อมกรอบกัมพูชา และสถาปนาสหพันธรัฐอินโดจีน ด้วยเหตุนี้ การปะทะกันระหว่างฝ่ายกัมพูชาประชาธิปไตย และเวียดนามจึงเกิดขึ้นทันที ภายหลังจากที่ทั้ง 2 ฝ่ายมีอำนาจในการปกครองประเทศ รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยได้กระชับความสัมพันธ์กับจีน ทำให้เวียดนามเกิดความหวาดระแวง เนื่องจากเวียดนามมีข้อพิพาทกับจีนในเรื่องของดินแดนอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยทำการกวาดล้างชาวกัมพูชาเชื้อสายเวียดนามในภาคตะวันออกของกัมพูชาอย่างรุนแรง ต่อมาก็ได้ประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามในวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1977 พร้อมกล่าวว่าเวียดนามคือศัตรูหมายเลขหนึ่งของกัมพูชา ความบาดหมางระหว่างทั้ง 2 ประเทศได้ทวีความรุนแรงขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1977 – 1978 ส่งผลไปถึงปัญหาความมั่นคงในเรื่องของเขตแดน และการคุกคามทำลายเสถียรภาพทางเศรษฐกิจบริเวณชายแดน ประกอบกับการที่เวียดนามเกิดความขัดแย้งกับจีน ซึ่งให้การสนับสนุนรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ด้วยเกรงว่าจะเกิดการขยายอำนาจการครองความเป็นเจ้าของจีนเข้ามาภายในภูมิภาคอินโดจีน เวียดนามจึงตัดสินใจใช้กำลังเข้าจัดการรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยในที่สุดในช่วงปลายปี ค.ศ. 1978 โดยใช้กำลังพลประมาณ 120,000 คน มุ่งเข้ายึดกรุงพนมเปญได้สำเร็จในวันที่ 7 มกราคม ปี ค.ศ. 1979 พร้อมทั้งจัดตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา (People's Republic of Kampuchea) ภายใต้อำนาจของเฮง สัมริน ซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีขึ้นมาแทนที่ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1979 โดยภายหลังนายฮุน เซนได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี ค.ศ. 1985 อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาที่เวียดนามจัดตั้งขึ้นนี้ ไม่ได้รับการรับรองจากสมาชิกส่วนใหญ่ของประชาคมระหว่างประเทศ (ยกเว้นสหภาพโซเวียต และพันธมิตร) ส่วนผู้นำรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยที่ลี้ภัยออกไปนอกประเทศได้ไปร่วมมือกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ (Sonn Sann) ในการจัดตั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย (Coalition Government of Democratic Kampuchea: CGDK) ขึ้นในปี ค.ศ. 1982 เพื่อขับไล่กองกำลังเวียดนามออกจาก

กัมพูชา โดยได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากประเทศสมาชิกอาเซียน (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) จีน สหรัฐอเมริกา และสมาชิกส่วนใหญ่ของประชาคมระหว่างประเทศที่ไม่พอใจกับพฤติกรรมของเวียดนาม ซึ่งใช้กำลังเข้ารุกราน และโค่นล้มรัฐบาลที่ถูกตั้งตามกฎหมายของกัมพูชา โดยทางองค์การสหประชาชาติ (UN) ก็ประกาศรับรองให้รัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยมีฐานะเป็นผู้แทนที่ชอบด้วยกฎหมายของกัมพูชา ทั้งนี้ กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ของกัมพูชา ซึ่งต่อต้านเวียดนามประกอบด้วย ฝ่ายของสมเด็จพระเจ้านโรดม สีหนุที่เรียกว่าขบวนการปลดปล่อยชาติกัมพูชาหรือ “โมลินาคา” (MOULINAKA, Mouvement de Liberation National du Kampuchea) ฝ่ายของซอน ซาน (Son Sann) ที่เรียกว่า แนวร่วมปลดปล่อยประชาชาติเขมร (Khmer People's National Liberation Front หรือ KPNLF) และฝ่ายของอดีตรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยที่มอบหมายให้เขียว สัมพันธ์ (Kieu Samphan) เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการแทนพลพต เพื่อป้องกันการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับนโยบายในอดีต

เมื่อเวียดนามเข้ายึดครองกัมพูชาได้สำเร็จก็ได้มีการร่วมลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Peace Friendship and Cooperation) ขึ้นในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1979 ทั้งนี้ สนธิสัญญาดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกันกับสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือ ที่เวียดนามได้ลงนามร่วมกับลาวในปี ค.ศ. 1977 ว่าด้วยข้อกำหนดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกรูปแบบ รวมถึงด้านการทหาร และมีอายุ 25 ปี เช่นเดียวกัน หลังจากนั้นจะมีการต่อสนธิสัญญาทุก ๆ 10 ปี หากฝ่ายใดต้องการจะบอกเลิกสนธิสัญญา ต้องกระทำล่วงหน้า 1 ปี ก่อนที่จะหมดวาระ เวียดนามนั้น มีกองกำลังอยู่ในกัมพูชาทั้งสิ้น 200,000 คน ทั้งนี้ มีการจัดตั้งพรรคปฏิวัติประชาชนกัมพูชา (Cambodian People's revolutionary Party) ขึ้นมาอย่างเป็นทางการ เพื่อให้สืบเนื่องกับพรรคปฏิวัติประชาชนเขมร (KPRP) ที่เคยจัดตั้งขึ้นในทศวรรษที่ 1950 และต่อมาในปี ค.ศ. 1981 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian People's Party: CPP)

เวียดนามได้กล่าวถึงอิทธิพลของตนภายในภูมิภาคอินโดจีนว่า เป็นภารกิจศักดิ์สิทธิ์แห่งชาติ และหน้าที่ทางสากลที่กำหนดโดยประวัติศาสตร์ ผู้นำเวียดนามได้กล่าวในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามครั้งที่ 5 ในปี ค.ศ. 1982 ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชานั้น เป็นกฎแห่งการพัฒนาการปฏิวัติในทั้ง 3 ประเทศ เพื่อเป็นเครื่องกำประกันความมั่นคงแห่งหลักการปกป้องเอกราช และอิสรภาพ และการสร้างสรรค์ระบอบ

สังคมนิยมในแต่ละประเทศบนคาบสมุทรอินโดจีน”¹⁶ เวียดนามถือว่าหากจะให้ระบบการเมืองของเวียดนามมั่นคงอยู่ต่อไป ภูมิภาคอินโดจีนจะต้องอยู่ภายใต้กรอบอุดมการณ์ และนโยบายต่างประเทศในกรอบเดียวกัน รวมทั้งมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกันด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดประชุมการจัดประชุมสุดยอด และการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดจีนอย่างสม่ำเสมอในช่วงทศวรรษที่ 1980 การประชุมระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจัดให้มีขึ้นปีละ 2 ครั้ง เช่นเดียวกันกับการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทางด้านเศรษฐกิจ โดยทั้ง 3 ประเทศผลัดกันเป็นเจ้าภาพ

เช่นเดียวกันกับลาว เวียดนามมีที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และช่างเทคนิคอยู่ในกัมพูชาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือโดยเชิญผู้นำระดับต่าง ๆ ของกัมพูชาไปดูงานศึกษา และอบรมในเวียดนาม ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างเวียดนามกับลาว และเวียดนามกับกัมพูชาพัฒนาถึงขั้นบรรลุความสำเร็จในการจับคู่ “บ้านพี่เมืองน้อง” (Sister Provinces) ให้แก่ทุกจังหวัด/แขวงในลาว และทุกจังหวัดในกัมพูชา สามารถประสานงานติดต่อแลกเปลี่ยนกันเหมือนเป็นประเทศเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้งานบริหารความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของเวียดนามเป็นไปอย่างสะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการประชุมของคณะกรรมการเฉพาะกิจในด้านการค้า อย่างโร้กิตตาม บทบาทในการกำหนดนโยบายส่วนใหญ่อยู่ที่เวียดนาม โดยลาว และกัมพูชามีส่วนร่วมด้วยไม่มากนัก ในการประชุมที่กรุงฮานอยของคณะกรรมการความร่วมมือเวียดนาม ลาว และกัมพูชาในปี ค.ศ. 1983 ที่ประชุมได้กำหนดแผนงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการสาธารณสุขร่วมกัน ได้มีการร่างขึ้นโดยคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เวียดนามต้องการให้เศรษฐกิจของทั้ง 3 ประเทศ บูรณาการเข้าด้วยกันอย่างแข็งแกร่ง จึงได้ให้ผู้นำของคณะกรรมการวางแผนเศรษฐกิจของทั้ง 3 ประเทศ ประชุมกันที่นครโฮ จิ มินห์ และได้ตกลงที่จะกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีร่วมกัน ให้เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจของ 3 ประเทศอินโดจีนเป็นฉบับแรก โดยจะประสานการผลิตของ 3 ประเทศในภูมิภาคอินโดจีน ตามนโยบายของเวียดนามที่เรียกว่า “แบ่งงานกันทำ” (Division of Labor) ในปี ค.ศ. 1983 นี้ เวียดนามได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ และการทหารแก่ลาว และกัมพูชาเป็นมูลค่า 65,000 ดอลลาร์ หรือ

¹⁶ ธีระ นุชเปี่ยม, เวียดนามหลัง 1975, น. 158.

ประมาณ 20% ของงบประมาณรายจ่ายของเวียดนาม¹⁷ อย่างไรก็ตาม แนวความคิดในการบูรณาการเศรษฐกิจของเวียดนาม ลาว และกัมพูชาในช่วงปี ค.ศ. 1979 – 1989 นั้น เวียดนามได้ถูกมองว่าต้องการบูรณาการสังคมของทั้ง 3 ประเทศให้เป็นหนึ่งเดียวกันด้วย เนื่องจากมีชาวเวียดนามอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งในกัมพูชาเป็นจำนวนมาก เปรียบเสมือนความต้องการที่จะทำให้กัมพูชาเป็นของเวียดนาม (Vietnamization)¹⁸

ปัจจัยเอื้ออำนวยที่ทำให้เกิดความพยายามในบูรณาการทั้ง 3 ประเทศเข้าด้วยกันภายใต้กรอบ “ความสัมพันธ์พิเศษ” ด้วยการนำของเวียดนามนั้นมีดังนี้¹⁹

1. ความสำเร็จของระบอบสังคมนิยมภายในภูมิภาคอินโดจีน ที่ทำให้ผู้นำเวียดนามต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทั้ง 3 ประเทศ
2. ความจำเป็นในการหาพันธมิตรเมื่อเวียดนามใช้นโยบายเผชิญหน้ากับจีน เพื่อสนับสนุนด้านความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

กรณีปัญหา กัมพูชา

ทางด้านสถานการณ์ความขัดแย้งภายในกัมพูชาระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา และรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยก็ดำเนินไปอย่างรุนแรง การที่กัมพูชาถูกประชาคมระหว่างประเทศคว่ำบาตรได้สร้างความยากลำบากแก่ประชาชนกัมพูชาอย่างมาก อย่างไรก็ตาม การเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้งดังกล่าวในระดับระหว่างประเทศได้เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ โดยประเด็นสำคัญ ๆ ในการเจรจาประกอบด้วย การแบ่งสรรอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองฝ่ายต่าง ๆ ในกัมพูชา สหประชาชาติเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา และการจัดการเลือกตั้งอย่างเสรีขึ้นในกัมพูชา

ทั้งนี้ การเข้ายึดครองกัมพูชา ทำให้เวียดนามได้รับการโดดเดี่ยวจากประชาคมโลกรวมถึงการเกิดความขัดแย้งกับจีน ดังนั้นเวียดนามจึงเหลือเพียงสหภาพโซเวียตเท่านั้นที่ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนเวียดนาม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และการทหาร อย่างไรก็ตาม ปัญหา

¹⁷ เขียน ธีระวิทย์, “กัมพูชา,” เอเชียรายปี 1985/ 2528 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), น. 217.

¹⁸ J. R. Pouvatthy, The Vietnamisation of Cambodia (Kuala Lumpur: Institute of Strategic and International Studies, 1986), pp. 4-7.

¹⁹ เขียน ธีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, น. 239-240.

เศรษฐกิจของเวียดนามนั้นยังคงไม่ฟื้นตัว แต่กลับทรุดลงอีก โดยเฉพาะเมื่องบประมาณ และความช่วยเหลือที่ได้รับส่วนหนึ่งจากสหภาพโซเวียต ต้องนำไปสนับสนุนการรักษากองกำลังไว้ในกัมพูชา นอกจากนี้ เวียดนามต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อนายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ และประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียต เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1986 นายกอร์บาชอฟกล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางสังคมนิยม โดยระบบการวางแผนจากส่วนกลางนั้นล้มเหลว เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง จึงได้นำนโยบายปฏิรูปทางการเมืองที่เรียกว่ากลาสนอสต์ (Glasnost) หรือนโยบายการเปิด นโยบายปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่เรียกว่าเปเรสตรอยกา (Perestroika) หรือนโยบายการปรับ และนโยบายความโปร่งใส (Transparency) มาปฏิรูปใช้ในการบริหารประเทศ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการต่างประเทศ รวมทั้งยังต้องการปรับความสัมพันธ์กับจีน และสหรัฐอเมริกาเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ เวียดนามจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายของตนด้วย นโยบายโดย मैं (Doi Moi) หรือการปฏิรูป (Revolution) จึงเกิดขึ้นจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 6 ณ กรุงฮานอย วันที่ 15 – 18 ธันวาคม ค.ศ. 1986 การปฏิรูปนี้เน้นเศรษฐกิจเป็นหลักด้วยความเชื่อว่า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพทางการเมือง และสังคม โดยเวียดนามต้องเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากเดิมคือ ระบบเศรษฐกิจควบคุมโดยรัฐ (Command Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจแบบตลาดบนรากฐานของสังคมนิยม (Socialist – Based Market Economy) สิ่งสำคัญของการปฏิรูปมี 3 ประการคือ²⁰

1. การเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตที่จะลดการควบคุมจากส่วนกลาง และอาศัยกลไกการตลาดมากขึ้น

2. การปรับปรุงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

3. การปรับปรุงความคิด และอุดมการณ์ของประชาชนในสังคม

ในด้านนโยบายต่างประเทศ เวียดนามได้ปรับเปลี่ยนทิศทางนโยบายไปในแนวทางที่เรียกว่า “พหุภาคี และการกระจายความสัมพันธ์” (Multilateralism and Diversification) ซึ่งก็คือ

²⁰ สุด จอนเจดลิน, เวียดนามกับการปฏิรูปประเทศตามนโยบายโดย मैं (พ.ศ. 2529-2539)

(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), น. 24.

การเน้นนโยบายต่างประเทศแบบหลายทิศทาง (Multidirectional Foreign Policy) การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลก (Global Economy) และการยอมรับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป²¹ นอกจากการปฏิรูปนโยบายต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว ผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคง ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เวียดนามปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ กล่าวคือการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน ซึ่งสามารถเป็นเกราะป้องกัน หรือป้องปรามภัยคุกคามจากจีนต่อเวียดนามได้ หรือแม้แต่กับจีนเอง²² ถึงแม้เกิดการปฏิรูปขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เวียดนามก็ยังคงไว้ซึ่งความพยายามในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอินโดจีน ทั้งนี้จากการแถลงการณ์ของ นาย เตรื่อง จินห์ (Truong Chinh) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ในที่ประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 6 เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของเวียดนาม จะเห็นว่าเวียดนามยังคงให้ความสำคัญฉันท์มิตร และการสร้างความร่วมมือในทุกด้านกับสหภาพโซเวียต และประเทศอื่น ๆ ในค่ายสังคมนิยม และให้ความสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์พิเศษระหว่างพรรค และรัฐของเวียดนามกับพรรค และรัฐของลาว และกัมพูชา เวียดนามยังได้เน้นถึงความตั้งใจในการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพในอินโดจีน การเสริมสร้างสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในโลก นอกจากนี้ ยังได้ประกาศเจตจำนงที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอาเซียน เพื่อส่งเสริมให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นภูมิภาคแห่งสันติภาพ ความมั่นคง และความร่วมมือ อย่างไรก็ตาม ความชัดเจนในการแสดงออกถึงการให้ความสำคัญต่อการกระชับความสัมพันธ์ฉันท์มิตร และการสร้างความร่วมมือในทุกด้านกับสหภาพโซเวียต และประเทศอื่น ๆ ในค่ายสังคมนิยม และการให้ความสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์พิเศษระหว่างพรรค และรัฐของเวียดนามกับพรรค และรัฐของลาว และกัมพูชาไม่โดดเด่นเท่ากับการแสดงออกในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 4 ในปี ค.ศ. 1976 และครั้งที่ 5 ในปี ค.ศ. 1982²³

²¹ ธีระ นุชเปี่ยม, “เวียดนามในกระแสโลกาภิวัตน์,” เอเชียปริทัศน์ (ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 ตุลาคม – ธันวาคม, 2544), น. 31.

²² ธีรญาทิพย์ ศรีพนา, “แนวทางใหม่ของนโยบายต่างประเทศเวียดนาม หลัง 1986,” เอเชียปริทัศน์ (ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม, 2542), น 30-31.

²³ เรื่องเดียวกัน, น. 32-33.

กรณีปัญหาเวียดนามในกัมพูชา ได้ส่งผลกระทบไปยังประเทศลาวด้วย เนื่องจากการที่ลาวให้ความสนับสนุนเวียดนามนั้น ทำให้ความสัมพันธ์ของลาวกับนานาประเทศเสื่อมถอยลง ความช่วยเหลือที่ลาวเคยได้รับจากประเทศต่าง ๆ ก็ลดน้อยลงไปด้วย ลาวจึงได้รับความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การที่สหภาพโซเวียตได้ใช้นโยบายปฏิรูปในการบริหารประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในของตน ทำให้ต้องลดความช่วยเหลือต่อกลุ่มประเทศสังคมนิยมรวมทั้งลาวด้วย ลาวจึงจำเป็นต้องปฏิรูปเศรษฐกิจใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสหภาพโซเวียต ในการประชุมสมัชชาใหญ่ครั้งที่ 4 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1986 ซึ่งมีนายไกสอน พมวิหาน เป็นผู้นำลาว ได้มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ด้วยการใช้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจจากระบบสังคมนิยมสู่ระบบกลไกการตลาด หรือที่เรียกว่านโยบายจินตนาการใหม่ (New Thinking Policy) โดยรัฐบาลลาวต้องเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจเปิดกว้างสู่ประชาคมโลก เพื่อขยายความร่วมมือในด้านการค้า การลงทุน ความช่วยเหลือ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามภายหลังการปฏิรูป ได้รับการกดดันจากสหภาพโซเวียตที่ต้องการจะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน โดยเฉพาะในกรณีปัญหา กัมพูชา ที่จีนไม่พอใจการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม ประกอบกับวิกฤตเศรษฐกิจภายในประเทศเวียดนามเอง ทำให้เวียดนามต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ โดยผู้นำเวียดนามได้ออกมาแถลงการณ์ว่า “ภาระสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในด้านการเมืองระหว่างประเทศก็คือ การใช้ความเพียรพยายามในการที่จะรวมพลังของชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพอินโดจีน เพื่อเสริมสร้างสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในโลก ในขณะเดียวกัน เวียดนามก็จะพยายามกระชับความสัมพันธ์พิเศษระหว่างประเทศในอินโดจีน กระชับความสัมพันธ์ฉันท์มิตร และสร้างความร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียวในทุกด้านกับสหภาพโซเวียต และประเทศอื่นๆ ในค่ายสังคมนิยม เวียดนามจะพยายามเอาสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างระบบสังคมนิยม และต่อการต่อสู้ป้องกันประเทศพร้อม ๆ ไปด้วยกับการสนับสนุนการต่อสู้ร่วมกับมวลชนของโลก เพื่อสันติภาพ เสรีภาพ ประชาธิปไตย และระบอบสังคมนิยม” และได้กล่าวต่อไปว่า “กิจกรรมของพรรคคอมมิวนิสต์ และของชาติทางด้านการระหว่างประเทศ จะต้องนำไปสู่การต่อสู้เพื่อป้องกันแผ่นดินเกิด รักษาความมั่นคงทางการเมือง ขจัดภัยสงครามบ่อนทำลายทุกรูปแบบ และกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ทำให้เวียดนาม

สามารถสนองตอบต่อพันธะระหว่างประเทศที่มีต่อกัมพูชา และลาว”²⁴ นอกจากนี้ เวียดนามยังยินดีที่จะร่วมมือกับทุกฝ่าย เพื่อให้บรรลุถึงการแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่เหมาะสมของกัมพูชา โดยเวียดนามได้ประกาศโดยทำเป็นมติของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอินโดจีนที่กรุงพนมเปญ ในวันที่ 16 สิงหาคม ปี ค.ศ. 1985 ว่าตกลงจะถอนทหารออกจากกัมพูชาก่อนสิ้นปี ค.ศ. 1989 และต่อมาได้เลื่อนกำหนดให้เร็วขึ้นเป็นเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1989 และยินยอมให้นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน เข้าเจรจากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ สihan ได้ เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงทางการเมือง รวมถึงพร้อมที่จะเจรจากับจีน และสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เวียดนามก็ได้ถอนกองกำลังออกจากลาวในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ด้วยเช่นกัน

สาเหตุที่ทำให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ในปี ค.ศ. 1989 กล่าวสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้²⁵

1. เศรษฐกิจของเวียดนามทรุดโทรมอย่างหนัก เนื่องจากถูกคว่ำบาตรจากนานาประเทศ
2. กลุ่มที่ไม่สนับสนุนเวียดนามในกัมพูชารวมตัวกันทำสงครามกองโจรต่อต้านเวียดนามอย่างรุนแรง
3. สหภาพโซเวียตภายใต้การนำของมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ ต้องการให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาด้วย เพราะสหภาพโซเวียตมองเห็นความสำคัญในการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนมากกว่าที่จะช่วยเหลือเวียดนามในการทำสงครามในกัมพูชาต่อไป
4. การคงทหารไว้ในกัมพูชาทำให้เวียดนามถูกโดดเดี่ยวจากประชาคมโลก
5. การเปลี่ยนเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามในปี ค.ศ. 1986 ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายของเวียดนามให้มีท่าทีที่ลดความแข็งแกร่งลง

ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1989 เวียดนามได้ประกาศยุบคณะกรรมการความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมกับลาว และกัมพูชา เนื่องจากเป็นองค์กรที่สร้างความเข้าใจผิดว่าเป็นกลไกของเวียดนามในการสร้าง “สหพันธรัฐอินโดจีน” พร้อมกันนั้น การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันของทั้ง 3 ประเทศก็ได้ถูกยกเลิกไปด้วย ทั้งนี้ ภายหลังจากที่เวียดนามถอนกอง

²⁴ ศรีประภา เพชรมีศรี, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม,”

ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, น. 309.

²⁵ เขียน ธีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, น. 244–245.

กำลังออกจากกัมพูชา นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน ตระหนักถึงสภาพเศรษฐกิจที่ล้มเหลวของกัมพูชา ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดการฟื้นตัว โดยการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การสนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชน และการให้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน พยายามกระตุ้นให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศภายในกัมพูชา และส่งเสริมการค้าต่างประเทศ โดยการปฏิรูปเศรษฐกิจจากระบบสังคมนิยมให้เป็นเสรีนิยมมากขึ้น ด้านการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงระหว่างผู้แทนกัมพูชา 4 ฝ่ายที่กรุงจาการ์ตา ซึ่งมีขึ้นระหว่างระหว่างวันที่ 9 – 10 กันยายน ค.ศ. 1989 นั้น ได้นำไปสู่การจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติ (Supreme National Council: SNC) เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนรัฐบาลของกัมพูชาที่มีฐานะชอบด้วยกฎหมายของสหประชาชาติ²⁶

ส่วนลาวนั้น ภายหลังจากการประกาศใช้นโยบายจินตนาการใหม่ รัฐบาลลาวจำต้องปรับเปลี่ยนนโยบายจากที่เคยเน้นกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศในกลุ่มสังคมนิยมเท่านั้น มาสู่การเปิดกว้างต่อประชาคมโลก ด้วยการใช้ “นโยบายเปิดประตู” (Open – door Policy) เสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจโดยไม่แบ่งแยกถึงความแตกต่างทางการเมือง เพื่อขยายความร่วมมือทั้งในด้านการค้า การลงทุน ความช่วยเหลือ และการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี เพื่อให้ความมุ่งหวังดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล ในปี ค.ศ. 1988 รัฐบาลลาวได้ออกกฎหมายว่าด้วยการลงทุนของต่างประเทศในลาวขึ้นเป็นฉบับแรก หลังจากนั้นได้ทยอยออกกฎหมายต่าง ๆ อีกทั้งยังจัดตั้งคณะกรรมการจัดการการลงทุน (Foreign Investment Management Committee: FIMC) เพื่อให้เป็นหน่วยงานกลางในการดูแลรับผิดชอบงานด้านการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ²⁷ ในปี ค.ศ. 1987 สนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือ ระหว่างเวียดนาม และลาวได้ดำเนินมาเป็นระยะเวลาครบ 10 ปี ด้วยเหตุนี้ ในวันที่ 18 กรกฎาคม 1987 พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจึงได้มีมติให้เฉลิมฉลองความร่วมมือระหว่างเวียดนาม และลาวเป็นระยะเวลา 1 เดือน ผู้นำ และสื่อมวลชนลาวได้กล่าวยกย่องความสัมพันธ์พิเศษระหว่างลาว กับเวียดนาม และกัมพูชาว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ชัยชนะของการปฏิวัติ โดยมีจิตใจรวมมาชีพสากลเสริมสร้างความสัมพันธ์พิเศษ

²⁶ เขียน วีระวิทย์ และสุณัย ผาสุก, กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, น. 39-41.

²⁷ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), น. 203.

ความกลมเกลียว และพันธมิตรทางทหารในการต่อสู้ศัตรูร่วม รัฐบาลลาวได้เปิดเผยอย่างชัดเจนว่าชาวเวียดนามหลายคนได้อาสาช่วยปฏิวัติลาว และเสียสละได้แม้ชีวิต นอกจากนี้เวียดนามยังได้ช่วยเหลือลาวในการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากกว่า 500 โครงการในด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ความร่วมมือระหว่างลาว และเวียดนามที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การตกลงปักปันเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสอง ซึ่งรัฐบาลลาวได้ยกย่องว่าเป็นตัวอย่างอันดีแก่เพื่อนบ้าน²⁸ เวียดนาม และลาวพยายามประสานความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1990 ได้มีการเจรจาระหว่างผู้แทนทางด้านเศรษฐกิจ มีการลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยการแลกเปลี่ยนสินค้า และการชำระเงินระหว่าง 2 ประเทศ นอกจากนี้ ยังได้มีการลงนามในความร่วมมือว่าด้วยระเบียบการค้าชายแดนระหว่างเวียดนาม และลาว รวมไปถึงความร่วมมือ 5 ปี ระหว่างกระทรวงการต่างประเทศของทั้ง 2 ประเทศ เพื่อขยายความสัมพันธ์ มิตรภาพ และความสามัคคี และความร่วมมือทุก ๆ ด้านระหว่างกัน ด้านสาธารณสุข ก็ได้มีการตกลงกันให้บริษัทยาของเวียดนาม จัดตั้งร้านค้าผลิตภัณฑ์ยา ผลิตโดยเวียดนาม โดยมีสำนักงานตัวแทนที่เวียงจันทน์ และสะหวันนะเขต ในปีนี้ ลาวมีเส้นทางออกทะเลใหม่ อีกเส้นทางหนึ่งคือ เส้นทางหมายเลข 8 ได้มีการทำพิธีมอบเส้นทางดังกล่าวให้กับทางการลาว ซึ่งเส้นทางนี้เวียดนามเป็นผู้ก่อสร้างเป็นมูลค่ากว่า 900 ล้านดอลลาร์ ส่วนความสัมพันธ์ระดับท้องถิ่นก็มีเพิ่มมากขึ้น มีการลงนามในความตกลงเกี่ยวกับการลงทุนร่วมระหว่างเวียงจันทน์กับเมืองไฮฟองของเวียดนาม และแขวงหัวพัน กับแขวงไทหัว²⁹

เวียดนามต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศเปิดกว้างมากขึ้น โฆษกกระทรวงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่างประเทศของเวียดนาม นาย ตรัน ซวน โฟย (Tran Xuan Phoi) ได้ประกาศในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1989 ว่า เวียดนามพร้อมที่จะร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างทางอุดมการณ์ และการเมือง เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการค้า อย่างไรก็ตาม ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบโลก สงครามเย็นยุติลงในปี ค.ศ. 1989 นำมาซึ่งการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 เพื่อให้ประเทศได้รับการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ

²⁸ สุรัชย์ ศิริไกร, “ลาว,” เอเชียรายปี 1989/2532 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), น. 99.

²⁹ สุรัชย์ ศิริไกร, “ลาว,” เอเชียรายปี 1991/2534 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น. 159–160.

จากนานาประเทศให้มากที่สุด เนื่องจากเวียดนามไม่มีสหภาพโซเวียตเป็นที่พึ่งอีกต่อไป จากการประกาศตัดความช่วยเหลือตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา ในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 7 ระหว่างวันที่ 24 – 27 มิถุนายน ค.ศ. 1991 เวียดนามได้กล่าวถึงนโยบายต่างประเทศของเวียดนามในอีก 5 ปีข้างหน้า ในช่วงปี ค.ศ. 1991 – 1995 แม้ว่าเวียดนามจะยังคงไว้ซึ่งนโยบายการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ และความมั่นคงในโลก และในภูมิภาค รวมถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตร และความร่วมมือกัน เพื่อสร้างสังคมนิยม และการป้องกันมาตุภูมิหนึ่งเดียวกัน และความร่วมมือกับรัสเซีย (อดีตสหภาพโซเวียต) การคงไว้ และการพัฒนาความสัมพันธ์พิเศษระหว่างประชาชน และพรรคคอมมิวนิสต์กับลาว และกัมพูชา แต่ก็ได้กล่าวไว้ว่า “จะพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้กรณีปัญหา กัมพูชา ได้รับการแก้ไข บนพื้นฐานของการเคารพบูรณภาพดินแดนของกัมพูชา และกฎบัตรสหประชาชาติ” นับเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์แห่งชาติเวียดนามกล่าวอ้างถึงกฎบัตรสหประชาชาติ และยังได้เน้นย้ำอีกถึงการเร่งปรับความสัมพันธ์กับจีน และสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ ผู้นำเวียดนามได้กล่าวว่า “เวียดนามจะต้องวางแผนอย่างระมัดระวัง เพื่อที่จะปรับตัวให้ทันกับพัฒนาการต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ดี แนวโน้มของความเป็นสากลของระบบเศรษฐกิจโลกเป็นสิ่งที่เวียดนามจะต้องนำมาเป็นปัจจัยสำคัญในการวางแผน และตัดสินใจในการวางแผนนโยบายต่างประเทศ ความเป็นสากลของเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แนวโน้มที่จะมีสันติภาพ และความร่วมมือกันในภูมิภาค และในโลก ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูป และนโยบายเปิดประเทศ เวียดนามจะต้องพยายามหาโอกาสที่จะเข้าถึงกองทุนระหว่างประเทศ (IMF) ตลาดการค้า เทคโนโลยี และความเชี่ยวชาญในการจัดการ เพื่อที่จะส่งเสริม และพัฒนาประเทศเวียดนาม ซึ่งเวียดนามจะต้องจัดอุปสรรคทั้งหลายให้หมดสิ้น การวางยุทธศาสตร์ และแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะทำให้จุดมุ่งหมายของเวียดนามสำเร็จได้”³⁰ เหตุผลสำคัญของการปรับเปลี่ยนครั้งนี้ ก็คือ ความต้องการของเวียดนามที่จะได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมภูมิภาค และประชาคมโลก อันนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ

³⁰ “7th Party Congress: Persisting in goal of socialism,” Nhan Dan, Vietnam Communist Party Daily, (http://www.nhandan.com.vn/english/news/080406/domestic_sevent.htm), December 17, 2008.

ทั้งนี้ นายไกลสอน พมวิหาน ในฐานะประธานประเทศ และประธานคณะกรรมการกลางของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ได้เข้าร่วมประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 7 ณ กรุงฮานอย เพื่อกระชับความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างพรรคฯ ของทั้ง 2 ประเทศ และเพื่อรับทราบการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่าง ๆ ของเวียดนาม โดยนายไกลสอน พมวิหาน ได้กล่าวต่อที่ประชุมพรรคฯ แสดงถึงเจตจำนงที่พรรคฯ ทั้งสองจะยังคงร่วมมือกันต่อไปในอนาคต และขณะเดียวกันแต่ละพรรคก็มีสิทธิที่จะเลือกนโยบายที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละประเทศ ดังนี้ “พรรคคอมมิวนิสต์ของเวียดนาม และลาว กำเนิดมาจากแหล่งเดียวกัน มีอุดมการณ์ และเป้าหมายเดียวกัน แม้ว่าพรรคฯ ทั้งสองจะยึดแนวทางเดินที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ต่างกันของทั้งสองประเทศ แต่พรรคฯ ทั้งสองก็มีความสามัคคี สันติสนุน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ดังนั้น พรรคฯ ทั้งสองจึงสามารถพัฒนา และมีความกล้าแกร่งในการนำประเทศให้เหมาะสมกับแต่ละขั้นตอนของการปฏิวัติ”³¹

เมื่อเวียดนามเริ่มถอนกองกำลังออกจากกัมพูชา และให้ประเด็นปัญหา กัมพูชาได้รับการแก้ไขด้วยความร่วมมือของนานาชาติ และสหประชาชาติ ความร่วมมือระหว่างเวียดนามและกัมพูชาก็ลดน้อยลงด้วย โดยเฉพาะความร่วมมือทางด้านการทหารนั้น เกือบจะไม่มีเลย ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และลาว ยังคงดำเนินไปอย่างใกล้ชิด มีปฏิสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ต่อกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ความสัมพันธ์ภายหลังเวียดนามปรับนโยบายต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991

ภายหลังจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 7 ระหว่างวันที่ 24 – 27 มิถุนายน ค.ศ. 1991 มีการกำหนด “ยุทธศาสตร์เพื่อความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนา ภายในปี ค.ศ. 2000” (Strategy for Socio – Economic Stabilization and Development up to the year 2000) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำประเทศออก

³¹ สุรัชย์ ศิริไกร, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว,” ใน สีด้า สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น. 282.

(UNTAC) จึงเกรงว่า ความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างชาวเวียดนาม และชาวกัมพูชาจะกลายเป็นสิ่งคุกคามต่อการเกิดสันติภาพในกัมพูชา

ส่วนสปป.ก็ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1991 รัฐบาลลาวนั้น ได้ดำเนินนโยบายจินตนาการใหม่ โดยกำหนดในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม 5 ปี ฉบับที่ 3 (ค.ศ. 1991 – 1995) ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการเปิดประเทศให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน และขยายการค้า ส่งเสริมบทบาทของเอกชนในการดำเนินธุรกิจให้มากขึ้น ในขณะเดียวกันก็เร่งแก้ไขกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการค้า และการลงทุนเพื่อดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติ ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายสำคัญของการขยายการค้าการลงทุนจากต่างชาติก็เพื่อระดมทุน สะสมความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยลาวได้ระบุในส่วนโยบายการค้าต่างประเทศว่า เวียดนามเป็นหนึ่งในประเทศคู่ค้าสำคัญของรัฐบาลลาว³⁴ นายไกสอน พมวิหาน ได้เดินทางไปเยือนกรุงฮานอย เวียดนาม ในปี ค.ศ. 1991 อีกครั้งในเดือนตุลาคม เพื่อปรึกษาการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของลาวกับเวียดนามในสมาคมอาเซียน

ทั้งนี้ ได้มีความร่วมมือในกรอบขององค์การเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติ และญี่ปุ่นในภูมิภาคอินโดจีนที่สมบูรณ์แบบ (UNDP – Japan's Comprehensive Development of Indochina) โดยมีวัตถุประสงค์ให้เวียดนาม ลาว และกัมพูชา สามารถปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากระบบสังคมนิยมมาสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่อาศัยกลไกตลาดได้สะดวก รวมทั้งศึกษาปัญหาสภาพแวดล้อม ทรัพยากรบุคคล และเตรียมความพร้อมให้ทั้ง 3 ประเทศเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) นอกจากนี้ ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB) ภายใต้โครงการความร่วมมือในกรอบของอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub – region Economic Cooperation) ได้สนับสนุนการปรับปรุง และขยายถนนทางหลวงหมายเลข 9 ที่ตัดผ่านจากแขวงสะหวันเขตของลาวไปยังเวียดนามด้านด่านลาวเบา และผ่านสู่เมืองเว้ และท่าเรือดานังของเวียดนาม นอกจากนี้ ทางภาคใต้ของลาวก็มีทางหลวงหมายเลข 13 เชื่อมภาคเหนือ และภาคใต้ของลาวต่อกับถนนของกัมพูชาที่จังหวัดสตึงแตรงสู่กรุงพนมเปญ และท่าเรือกำบังโสม ทำให้ลาวมีการคมนาคมเชื่อมต่อกับเวียดนาม และกัมพูชาทั้งทางบก และทางน้ำผ่านทางแม่น้ำโขง³⁵

³⁴ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, น. 233-234.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 302-303, 318.

ในการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียนประจำปี ค.ศ. 1992 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ได้มีการเชิญเวียดนาม และลาวเข้าร่วมประชุมด้วย ทั้ง 2 ประเทศได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกของสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Amity and Cooperation) ซึ่งลงนามกันที่บาห์ลีในปี ค.ศ. 1976 หรือสนธิสัญญาบาห์ลี กล่าวคือ ทั้งเวียดนาม และลาวได้ยอมรับพันธะผูกพันที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในบรรดาภูมิภาคโดยเจรจากันอย่างสันติวิธี เมื่อเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญานี้แล้ว ทั้ง 2 ประเทศก็มีฐานะเป็นประเทศสังเกตการณ์ (Observer) ของการประชุมระดับรัฐมนตรีอาเซียน นับเป็นก้าวแรกของเวียดนาม และลาวในการสนับสนุนอาเซียนอย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อการร่วมเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ในอนาคต เวียดนาม และลาวต่างก็เห็นว่า องค์การอาเซียนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์กรเดียวในภูมิภาคนี้ ที่มีกลไกสำหรับเจรจาปัญหาความมั่นคงกับประเทศมหาอำนาจที่สำคัญ ๆ และมีความสามารถในการดึงดูดความช่วยเหลือจำนวนมากจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ประการที่สำคัญ คือ อาเซียนมีหลักที่ยอมรับความแตกต่างของระบบการเมืองของประเทศสมาชิก โดยไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก แต่สนใจที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคบนพื้นฐานของภูมิรัฐศาสตร์ และภูมิเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก (APEC) และในเวทีการเมืองโลกในองค์การสหประชาชาติ และสามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ดีในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ³⁶

เวียดนามได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1992 กำหนดให้เวียดนามเป็นประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยม มีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามเป็นหน่วยขับเคลื่อนการบริหารประเทศ เวียดนามทั้งหมด ช่วงต้นปี นายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต (Vo Van Kiet) ของเวียดนามได้เดินทางไปเยือนลาว มีการเจรจายินยอมให้ลาวใช้เส้นทางออกทะเลโดยผ่านเมืองท่าของเวียดนามได้ และได้พิจารณาแผนร่วมกันในการสร้างท่าเรือฮอนลา ริมฝั่งทะเลจีนใต้ ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 1992 เป็นปีของการครบรอบ 15 ปี สนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างเวียดนาม และลาว ที่ได้ลงนามในปี ค.ศ. 1977 โดยลาวยังคงจัดให้มีการเฉลิมฉลองที่เวียงจันทน์ ต่อมานาย โด่ เมื่อย (Do Muoi) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ได้ย้ำความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และลาว ด้วยการเดินทางไปเยือนลาวเป็นเวลา 5 วัน ในระหว่างวันที่ 12 – 16 สิงหาคม 1992 และได้มี

³⁶ สุรัชย์ ศิริไกร, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว,”

ในเสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, น. 290–291.

การออกแถลงการณ์ร่วมกันโดยมีสาระสำคัญว่า “ประเทศทั้ง 2 ยังคงมีความจำเป็นในการปรับปรุงทั้งคุณภาพ และประสิทธิภาพ ของความร่วมมือรอบด้านในทุก ๆ เรื่อง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับศักยภาพของทั้ง 2 ประเทศ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการรักษาเอกราช อธิปไตย ความเสมอภาค และผลประโยชน์ร่วมกัน” ผู้นำของทั้ง 2 ประเทศย้ำว่า ทั้ง 2 ประเทศยังคงดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเปิด เพื่อขยายความสัมพันธ์ และร่วมมือในภูมิภาค และในโลก ผู้นำของทั้ง 2 ฝ่ายมีความเห็นร่วมกันว่า การเข้าร่วมลงนามของทั้งเวียดนาม และลาว ในสนธิสัญญาบาห์ลีของกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นก้าวใหม่ของการดำเนินนโยบายที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค³⁷

ในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1993 กัมพูชาได้จัดการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรก นับจากการลงนามร่วมกันในความตกลงสันติภาพที่กรุงปารีสในปี ค.ศ. 1991 โดยสมเด็จพระเจ้านโรดม สีหนุ ได้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ของกัมพูชา เนื่องจากมีการนำระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมาใช้ ได้มีการเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) โดยมีสมเด็จพระเจ้านโรดม รณฤทธิ์ จากพรรค FUNCINPEC (Front National pour un Cambodge Independent, Neutre, Pacifique et Co – opératif) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 จากการที่พรรคได้เสียงข้างมากในการเลือกตั้ง และพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian's People's Party: CPP) เป็นพรรคร่วมรัฐบาล และนาย ฮุน เซน รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนที่ 2 เพราะแม้ว่าพรรค FUNCINPEC เป็นฝ่ายได้คะแนนเสียงข้างมาก แต่พรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) ได้เปรียบอย่างมากในเรื่องของบุคลากร นอกจากนี้ ยังได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1993 กำหนดให้ระบบการเมืองของราชอาณาจักรเป็นไปตามแนวทางเสรีประชาธิปไตย และใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด³⁸ ในเดือนสิงหาคม นายกรัฐมนตรีร่วมของกัมพูชา ได้เดินทางไปเยือนกรุงฮานอย เวียดนาม เพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ประเทศ ได้มีการกล่าวถึงปัญหาสำคัญ เช่น ปัญหาชาวเวียดนามในกัมพูชา และปัญหาดินแดนทางบก และทางทะเล โดยจะร่วมให้กำลังใจเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 1993 มีการสังหารหมู่ชาวเวียดนามในกัมพูชาเป็นจำนวนมาก ทางกระทรวงการ

³⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 283.

³⁸ ธีระ นุชเปียม, “การเมืองในกัมพูชา,” ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น, น. 411–412.

ต่างประเทศของเวียดนามได้แถลงว่า ชาวเวียดนามในกัมพูชาก็เป็นเหมือนชาวต่างชาติอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศนั้น ๆ ควรได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกับชาวต่างชาติทั้งหลาย พร้อมทั้งเรียกร้องให้กองกำลังสันติภาพของสหประชาชาติในกัมพูชา (UNTAC) หาทางยุติปัญหาโดยเร็ว ด้านชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในกัมพูชาตามเมืองต่าง ๆ นั้น ต่างหวาดกลัวการสังหารหมู่อย่างโหดเหี้ยม จึงพากันรวมตัวกันประมาณ 30,000 คน เพื่ออพยพกลับเวียดนาม

เวียดนามนั้นมีความต้องการเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ในวันที่ 15 ตุลาคม ปี ค.ศ. 1993 นาย โต เมื่อย (Do Muoi) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ได้แสดงถึงการเปิดกว้างในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามมากยิ่งขึ้น โดยได้กล่าวถึงความหลากหลายในการสร้างความสัมพันธ์กับทุกประเทศในประชาคมระหว่างประเทศบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน การไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน การแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาอย่างสันติวิธี การไม่ใช้กำลัง และการคุกคาม การไม่ก่อตั้งพันธมิตรเพื่อต่อต้านกันและกัน และความร่วมมือระหว่างกันบนพื้นฐานความเท่าเทียม และได้เน้นถึงการขยายความร่วมมือกับประเทศในเอเชียแปซิฟิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระชับความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศ และกับอาเซียนในฐานะองค์กรในภูมิภาค การให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาคัดแย้งในทะเลจีนใต้

การเดินทางของ พล.อ. คำไต สีพันดอน นายกรัฐมนตรีของลาว ไปเยือนเวียดนามในระหว่างวันที่ 1 - 14 เมษายน ปี ค.ศ. 1993 เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ ได้แสดงให้เห็นถึงมิตรภาพอันดีระหว่าง 2 ประเทศ ในยุคหลังจากการอสัญกรรมของนายไกสอน พมวิหาน ในปี ค.ศ. 1992 ไปแล้ว โดยได้มีการออกแถลงการณ์ร่วมกันย้าถึงความสัมพันธ์พิเศษระหว่างพรรค ประเทศ และประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ เวียดนามได้มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของเวียดนามให้แก่ พล.อ. คำไต สีพันดอน ในฐานะที่ประกอบคุณงามความดีในการกระชับ และส่งเสริมความสัมพันธ์พิเศษ ภารดรภาพ และความร่วมมือรอบด้านของพรรค ประเทศ และประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ หลังจากนั้นไม่นาน นาย เล ดึก อันห์ (Le Duc Anh) ประธานาธิบดีของเวียดนามได้เดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.) ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1993 ซึ่งนับเป็นการเยือนต่างประเทศครั้งแรกของนาย เล ดึก อันห์ นับจากเข้ารับตำแหน่ง แสดงให้เห็นว่าเวียดนามยังคงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อความผูกพันทางอุดมการณ์กับลาว ทั้งนี้ เวียดนามตระหนักดีว่า มิตรภาพของเวียดนาม และลาว ที่เคยแนบแน่นกันมานาน มีแนวโน้มว่าจะห่าง ๆ กันไป เมื่อลาวกระชับความสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค เนื่องจากมีแนวทางปฏิรูปเศรษฐกิจแบบ

การตลาด เพื่อหาการสนับสนุนการปฏิรูปเศรษฐกิจ แม้เวียดนามไม่สามารถเข้าไปลงทุนในลาว ได้มาก แต่ก็ยังคงพยายามให้ความช่วยเหลือเล็กน้อย ๆ แก่ลาว เช่น การให้เงินกู้แบบไม่มีดอกเบี้ย และการเป็นคู่ค้าที่สำคัญอย่างที่เคยในอดีต รวมถึงการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรคคอมมิวนิสต์ และของรัฐบาลระหว่างกัน อนึ่ง ในปี ค.ศ. 1994 เวียดนามได้ให้เงินช่วยเหลือลาวเป็นจำนวนทั้งสิ้น 230,000 เหรียญสหรัฐฯ เพื่อช่วยจังหวัดหัวพัน กับ สายะบุรี ในเขตทางเหนือ และสาละวัน กับ สะหวันนะเขต ในเขตทางใต้ของลาวซึ่งประสบปัญหาอุทกภัย³⁹

นายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต พร้อมคณะเจ้าหน้าที่รัฐบาลเวียดนาม ได้เดินทางเยือนกัมพูชา ตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรีทั้ง 2 ของกัมพูชา ระหว่างวันที่ 2 – 3 เมษายน 1994 เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ประเทศ และหารือในประเด็นปัญหาสำคัญต่าง ๆ อาทิ ปัญหาด้านเขตแดน ปัญหาเรื่องประชาชนกัมพูชาเชื้อสายเวียดนามที่หลบหนีการสังหารหมู่จากฝ่ายเขมรแดง เข้าไปอาศัยอยู่ตามชายแดนของทั้ง 2 ประเทศ เมื่อปี ค.ศ. 1993 ปัญหาผู้ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย รวมถึงความร่วมมือด้านศักยภาพทางทหารของทั้ง 2 ฝ่าย การเยือนกัมพูชาครั้งนี้ นายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต ได้เข้าเยี่ยม นาย เจีย ชิม ประธานรัฐสภาแห่งชาติกัมพูชา ซึ่งมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับเวียดนาม ตั้งแต่ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ เมื่อครั้งเวียดนามยึดครองกัมพูชาในปี ค.ศ. 1979 นอกจากนี้ ยังได้มีการลงนามร่วมกันระหว่างรัฐบาลในแถลงการณ์ร่วม ซึ่งประกอบไปด้วยข้อตกลง 14 ข้อที่สำคัญคือ การจัดตั้งคณะทำงานผู้ชำนาญการเพื่อศึกษาหาทางออก ปัญหาเส้นแบ่งเขตแดนเพื่อยุติข้อพิพาทระหว่าง 2 ประเทศ การรักษาความมั่นคงบริเวณพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาในอนาคตของชาวเวียดนามในกัมพูชา รวมไปถึงการลงนามร่วมระหว่างนายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต และนายกรัฐมนตรีร่วมทั้ง 2 ของกัมพูชา ว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการค้า วัฒนธรรม การศึกษา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ฝ่ายกองกำลังเขมรแดงได้ออกมาประณามการเดินทางมาเยือนกัมพูชาของนายกรัฐมนตรีเวียดนามในครั้งนี้ว่า เพื่อแสดงให้เห็นว่าทางเวียดนามคือผู้นำตัวจริงของรัฐบาลกัมพูชา และเพื่อกระตุ้นแผนการจัดตั้งสันนิบาตอินโดจีน ภายใต้ “ความสัมพันธ์อันแนบแน่น” ให้ประสบความสำเร็จ⁴⁰

³⁹ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, “เวียดนาม,” เอเชียรายปี 1995/ 2538 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 156.

⁴⁰ วชิรินทร์ ยงศิริ, “กัมพูชา,” เอเชียรายปี 1995/2538 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 124.

ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1995 เวียดนามก็ได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างเป็นทางการ นาย เหวียน แมนห์ เกิม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเวียดนาม ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของเวียดนามในการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนว่า เพื่อเพิ่มพูนความร่วมมือกันในบรรดาสมาชิกของประเทศในภูมิภาค ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของความร่วมมือกันในเชิงสร้างสรรค์ยุคใหม่ ทั้งนี้ การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนได้ปลดเวียดนามออกจากจากการถูกโดดเดี่ยวบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ และทำให้เวียดนามกลายเป็นส่วนหนึ่ง และมีสถานะในประชาคมโลก อันเป็นการแสดงถึงการยอมรับ และเพิ่มเกียรติภูมิแก่เวียดนาม และนำมาซึ่งความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทั้งในรูปแบบของเงินช่วยเหลือ การอบรม การให้คำปรึกษา การพัฒนาบุคลากร การถ่ายทอดเทคโนโลยี และความตกลงเกี่ยวกับสิทธิพิเศษทางเศรษฐกิจการค้า ฝ่ายกัมพูชา ในการประชุมประจำปีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 28 ที่ประเทศบรูไน ในระหว่างวันที่ 29 กรกฎาคม – 3 สิงหาคม 1995 ได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในวันที่ 28 กรกฎาคม อันส่งผลให้กัมพูชาได้รับสถานภาพเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์ในการประชุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นาย อึง ฮวต (Ung Huot) ได้กล่าวว่า กัมพูชาต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างสมบูรณ์ในอีก 2 ปี ข้างหน้า คือปี ค.ศ. 1997 กัมพูชานั้นตระหนักดีถึงการเข้าเป็นสมาชิกภาพอาเซียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง และช่วยสร้างสันติภาพ และเสถียรภาพแก่กัมพูชา

สมเด็จพระเจ้านโรดม รณฤทธิ์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ของกัมพูชาได้เดินทางไปเยือนเวียดนามอย่างเป็นทางการ ในระหว่างวันที่ 15 – 17 มกราคม ปี ค.ศ. 1995 ได้เข้าเยี่ยมคารวะเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม นาย โต เมื่อย และประธานาธิบดี เล ดึก อันห์ และพบปะเจรจากับนายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ประเทศ และเพื่อหารือปัญหาบางประการที่ยังหาข้อยุติไม่ได้ ทั้งนี้ เมื่อเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1994 กัมพูชาได้รับรองร่างกฎหมายคนเข้าเมืองฉบับใหม่ ซึ่งเป็นที่หวังเกรงว่ากฎหมายฉบับนี้อาจทำให้ชาวเวียดนาม ที่อยู่อาศัยในกัมพูชามากหลายชั่วอายุคน และส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองกัมพูชา จะต้องถูกขับไล่ออกนอกประเทศ ในการนี้ สมเด็จพระเจ้านโรดม รณฤทธิ์ได้ให้ความมั่นใจต่อนายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต ว่ารัฐบาลกัมพูชาจะไม่ขับไล่ประชาชนเชื้อสายเวียดนามออกนอกประเทศภายใต้กฎหมายคนเข้าเมืองฉบับใหม่ นอกจากนี้ ได้เกิดวิกฤตในการผ่านข้ามพรมแดนของสินค้า และการไปมาหาสู่กันระหว่างประชาชนเวียดนาม และกัมพูชา เนื่องจากรัฐบาลเวียดนามได้ควบคุมอย่างกวดขันในการผ่านดินแดนทางบก ซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบต่อเศรษฐกิจ และความมั่นคง ดังนั้น ผู้นำของทั้ง 2 ฝ่าย ได้วางแผนให้มีมาตรการปกป้องผลประโยชน์

ด้านความมั่นคงชายแดนของ 2 ประเทศ มาตราการความปลอดภัยในการขนส่งทั้งทางบก และทางน้ำ การป้องกันการลักลอบขนของเถื่อน และการโจรกรรม และทั้ง 2 ฝ่ายคาดหวังที่จะร่างกฎหมายใหม่ออกมาบังคับใช้ในการติดต่อไปมาของประชาชน และการส่งผ่านสินค้าระหว่าง 2 ประเทศ ต่อมาในปีเดียวกันนั้น ได้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนอย่างเป็นทางการระหว่างผู้นำ โดยประธานาธิบดี เล ดีก อันธ์ เดินทางมาเยือนกัมพูชาในวันที่ 8 – 9 สิงหาคม และระหว่างวันที่ 14 – 16 ธันวาคม สมเด็จเจ้านโรดม สีหนุ อดีตรัฐบุรุษ ได้เสด็จไปเยือนเวียดนาม ถือเป็นนิมิตหมายที่ดีของความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และกัมพูชา⁴¹

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และลาวนั้น ในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1995 ได้มีการลงนามความตกลงร่วมกันระหว่างทั้ง 2 รัฐบาล ในเรื่องของแรงงาน ได้ตกลงให้มีการผ่านบริษัทจัดหางานของทั้ง 2 ประเทศอย่างเป็นทางการ ในด้านของความร่วมมือด้านพลังงานไฟฟ้า เวียดนาม และลาวได้ลงนามความตกลง ในเดือนกันยายน ภายในปีเดียวกัน ซึ่งลาวนั้นจะขายไฟฟ้า 1,500 – 2,000 เมกะวัตต์ จากเขื่อนภาคกลาง และภาคใต้ของลาว สำหรับความร่วมมือในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการธนาคาร ซึ่งเวียดนามได้ส่งผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการมาอบรมด้านการธนาคาร แก่บุคลากรของลาว รวมทั้งจัดฝึกอบรมให้บุคลากรของลาว ในเวียดนาม เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 1995⁴²

สนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างเวียดนาม และลาว กับสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างเวียดนาม และกัมพูชา ถือว่าเป็นแผนต้นแบบในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ความร่วมมือกันในการทหารนั้นลดน้อยลง ในด้านเศรษฐกิจ ได้มีการช่วยเหลือทรัพย์สิน เพื่อบรรเทาทุกข์อยู่เป็นครั้งคราว ในขณะที่ความร่วมมือกันทางด้านวิทยาศาสตร์ วิชาการ และวัฒนธรรมยังมีค่อนข้างมาก โดยทั่วไป เวียดนามเป็นผู้ให้ฝ่ายเดียวเกือบทั้งหมด ที่สำคัญคือ ให้ทุนการฝึกอบรม ทุนการศึกษา ซึ่งเวียดนามเป็นผู้ให้ฝ่ายเดียวแก่ลาว และกัมพูชาประมาณปีละ 50 – 60 ทุน นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าเวียดนามนั้นมีปฏิสัมพันธ์ และความร่วมมือในด้านต่าง ๆ กับลาวอย่างรูปธรรมมากกว่า

⁴¹ วรวิทย์ ยงศิริ, “กัมพูชา,” เอเชียรายปี 1996/2539 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น. 188–189.

⁴² บงกช หงส์คำมี, “ลาว,” เอเชียรายปี 1996/2539 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น. 202–203.

ฝ่ายกัมพูชา เนื่องมาจากว่า กัมพูชายังคงมีปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งก็คือการ
สร้างสันติภาพ และการบูรณะฟื้นฟูประเทศ ที่รัฐบาลกัมพูชาต้องให้ความสำคัญ รวมไปถึงความ
ขัดแย้งระหว่างเวียดนาม และกัมพูชาในอดีต จึงทำให้กลไกความร่วมมือระหว่างเวียดนาม และกัมพูชา
ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก อย่างไรก็ตาม ทั้ง 2 ฝ่ายต่างแสดงท่าทีต้องการกระชับความสัมพันธ์ต่อกัน
ด้วยความพยายามในการสร้างความร่วมมือ และแก้ไขปัญหาคือข้อพิพาทต่าง ๆ ที่มีระหว่างกันให้ยุติลง

ความสัมพันธ์ภายหลังการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 8

ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยภายในที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนิน
นโยบายต่างประเทศของเวียดนาม และยังคงเป็นปัจจัยสำคัญประการแรกของการกำหนด
นโยบายต่างประเทศเวียดนามจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม
ครั้งที่ 8 ระหว่างวันที่ 28 มิถุนายน – 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1996⁴³ คือ การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่
สงบ และสร้างสถานการณ์ระหว่างประเทศให้เอื้ออำนวยต่อการเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และ
สังคม การสนับสนุนการป้องกัน และการสร้างชาติ การขับเคลื่อนทาง “การนำประเทศไปสู่
อุตสาหกรรม และความทันสมัย” และการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และกับ
ประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน เป็นต้น

เนื้อหาสำคัญของนโยบายต่างประเทศจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรค
คอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 8 มีดังนี้ “เวียดนามต้องการสร้างสัมพันธ์ และมิตรภาพกับทุก ๆ
ประเทศในประชาคมระหว่างประเทศ สร้างความร่วมมือ ทั้งในรูปแบบทวิภาคี พหุภาคี และในทุก
รูปแบบกับองค์การระหว่างประเทศ และองค์การในภูมิภาค บนหลักการว่าด้วยการเคารพเอกราช
อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน ความเสมอภาค ผลประโยชน์ของกันและกัน การไม่เข้าแทรกแซง
ในกิจการภายใน การแก้ปัญหา และข้อพิพาทด้วยวิธีการเจรจาด้วยวิธีการเจรจา นอกจากนี้
เวียดนามยังต้องการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน และ
กับมิตรประเทศดั้งเดิม อีกทั้ง ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับประเทศพัฒนาแล้ว กับศูนย์

⁴³ “Eighth Party Congress affirms continued renovation” Nhan Dan, Vietnam Communist
Party Daily, (http://www.nhandan.com.vn/english/news/110406/domestic_xb.htm), December 17, 2008.

เศรษฐกิจการเมืองในโลก”⁴⁴ ขณะเดียวกันก็ไม่กล่าวเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างพรรค และรัฐของเวียดนามกับพรรค และรัฐของลาว และกัมพูชา การกล่าวถึงความสัมพันธ์พิเศษนั้นมีเฉพาะกับลาวเท่านั้น คือ “กระชับความสัมพันธ์พิเศษฉันท์มิตร และความสามัคคีกับลาว” และสำหรับกัมพูชานั้น กล่าวเพียง “สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกัมพูชา” โดยไม่ได้มีคำว่า “พิเศษ” แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 8 นี้ ผู้นำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ผู้นำของพรรคประชาชนกัมพูชา และผู้นำของพรรค FUNCINPEC ต่างได้รับเชิญจากทางการเวียดนามให้ไปร่วมประชุมด้วย เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ทั้งระดับรัฐต่อรัฐ และระดับพรรคต่อพรรค⁴⁵ โดยภาพรวมเวียดนามได้แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนา และการกระชับความสัมพันธ์ต่อประเทศอื่น ๆ ในประชาคมโลก นอกเหนือไปจากกลุ่มประเทศสังคมนิยมมากขึ้น โดยมีเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญในการวางแนวนโยบายนี้ นาย โต๋ เมื่อย เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ได้กล่าวว่า การขยายความสัมพันธ์กับทุกประเทศ เสริมสร้างภาวะแห่งสันติภาพ และเงื่อนไขระหว่างประเทศ และการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศทุก ๆ ด้าน และทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ อนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติ คือ เป้าหมายสำคัญของเวียดนามจนถึงปี ค.ศ. 2000

บริเวณชายแดนเวียดนาม และกัมพูชาได้เกิดความตึงเครียดขึ้นในปี ค.ศ. 1996 ที่จังหวัดสวายเรียง เปรเวียง และกัมปงจาม ทางภาคตะวันออกของกัมพูชา เนื่องจากชาวเวียดนามได้ลักลอบเข้าไปในเขตแดนกัมพูชาประมาณ 300 – 400 เมตร โดยได้รับการสนับสนุนจากทหารเวียดนาม ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างทหารเวียดนาม กับกองลาดตระเวนชายแดนของกัมพูชา ถือเป็นการละเมิดความตกลงร่วมกันในเรื่องของเขตแดนระหว่างเวียดนาม และกัมพูชา ซึ่งลงนามไว้ในปี ค.ศ. 1995 ทางรัฐบาลของทั้ง 2 ฝ่ายนั้นพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาระดับทวิภาคี และได้ผลสรุปว่าควรแก้ไขปัญหาด้วยเริ่มจากระดับท้องถิ่นก่อน หากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยได้ก็จะเพิ่มระดับไปเรื่อย ๆ จนไปถึงระดับรัฐบาล และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการตรวจตรา และรายงานปัญหานี้ตามลำดับ โดยทั้ง 2 ฝ่ายต้องหลีกเลี่ยงการกล่าวหาซึ่งกันและกัน

⁴⁴ ธิญญาทิพย์ ศรีพนา, “เวียดนามสู่ปี 2000: การนำประเทศสู่อุตสาหกรรม และความทันสมัย,” เอเชียปริทัศน์, น. 36.

⁴⁵ เขียน ธีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, น. 249.

ในทางตรงกันข้าม เวียดนาม และลาวได้ขยายความร่วมมือทางการค้าระหว่าง 2 ประเทศ ว่าด้วยการร่วมจัดตั้งบริษัทร่วมทุนเวียดนาม – ลาว ที่เวียดนามจะช่วยลาวในการพัฒนาความรู้ด้านเทคนิคต่าง ๆ โดยความร่วมมือนี้จะมีการเจรจาตกลงกันต่อไปในภายหลัง

นาย ฮุน เซน ก่อรัฐประหารยึดอำนาจจากสมเด็จพระเจ้าบรมมหาราช ในปี ค.ศ. 1997 และให้นาย อึง ฮวต (Ung Huot) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 แทน การก่อรัฐประหารครั้งนี้ถูกประณามจากประชาคมระหว่างประเทศ ส่งผลให้การดำเนินการเข้าเป็นสมาชิกประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ของกัมพูชา ยืดเยื้อออกไปอีก จนกว่าจะมีการฟื้นฟูเสถียรภาพทางการเมือง และการสร้างความปรองดอง แห่งชาติ

ส่วนลาวได้รับการอนุมัติให้เข้าเป็นสมาชิกของอาเซียน ในปี ค.ศ. 1997 ตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ พลเอกดวน เคว (Gen. Doan Khue) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของเวียดนาม ได้ไปเยือนลาว และหารือในเรื่องการทำสนธิสัญญาความร่วมมือในความสัมพันธ์ด้านการป้องกันประเทศ ส่วนด้านการให้ความช่วยเหลือนั้น ในปีนี้ เวียดนามได้ให้เงินช่วยเหลือเหตุการณ์น้ำท่วม ในลาว 57,000 ล้านดอลลาร์ และนายกรัฐมนตรี หวอ วัน เกียต ได้เดินทางไปเยือนลาว เพื่อร่วมฉลองครบรอบ 20 ปีของสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างเวียดนาม กับลาว ในโอกาสนี้ ได้มีการลงนามในข้อตกลงร่วมกันในด้านเกษตรกรรม และการพัฒนาชนบทช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1998 – 2001⁴⁶

ต่อมา นาย เล ขา เฟี้ยว (Le Kha Phieu) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ได้เดินทางไปเยือนลาวอย่างเป็นทางการ ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1998 และได้ร่วมลงนามกับ พล.อ.คำไต สีพันดอน ประธานประเทศ ในข้อตกลงว่าด้วยการจัดตั้งองค์การประสานงานความร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม กับพรรคประชาชนปฏิวัติลาว และข้อตกลงว่าด้วยการอนุญาตให้ลาวสามารถใช้ท่าเรือในเขตเมืองดานัง ภาคกลางของเวียดนามโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ อีกด้วย

วันที่ 1 – 2 มิถุนายน ค.ศ. 1998 นาย อึง ฮวต นายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ของกัมพูชาได้เดินทางไปเยือนเวียดนาม นับเป็นการเยือนครั้งที่ 2 นับตั้งแต่เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 1

⁴⁶ บงกช หงส์คำมี, “ลาว,” เอเชียรายปี 1998/2531 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น. 169.

แทนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าวรณฤทธิ์ ทั้งนี้ ได้รับการต้อนรับจากนายกรัฐมนตรีเวียดนาม นายฟานวันขาย (Phan Van Khai) ที่ทำเนียบประธานาธิบดี และมีการเจรจากัน จุดประสงค์ในการเดินทางไปเยือนครั้งนี้ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับเวียดนาม ในการเจรจากันนั้น นาย อึ้ง ฮวต และ นาย ฟาน วัน ขาย ได้ร่วมเป็นสักขีพยานการลงนามในความตกลง 3 ฉบับ ซึ่งครอบคลุมเรื่องมาตรการควบคุมยาเสพติด การขนส่ง และการพัฒนาวัฒนธรรม

นอกจากนี้ นาย อึ้ง ฮวต ยังได้หยิบยกเรื่องชายแดนที่มีปัญหากระทบกระทั่งกันอยู่ระหว่างกัมพูชา และเวียดนามขึ้นมาเจรจา สาเหตุที่ผู้นำกัมพูชาเปิดเจรจาเรื่องปัญหาชายแดนกับผู้นำเวียดนาม เพราะกัมพูชาอยากผลักดันการเจรจา เพื่อทำให้เกิดความกระจ่างต่อปัญหาเขตแดนทางบกระหว่างกัมพูชา และเวียดนาม ส่วนความตกลงลงว่าด้วยการควบคุมยาเสพติดนั้นสืบเนื่องมาจากการประชุมที่กรุงฮานอยเมื่อเดือนพฤษภาคม 1998 ซึ่งเจ้าหน้าที่จากเวียดนาม กัมพูชา ลาว พม่า และไทย ได้ร่วมกันแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลักลอบค้ายาเสพติดของบรรดาอาชญากรที่ขนส่งผ่านพรมแดนของประเทศของตน ต่อมาเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1998 กัมพูชา และเวียดนามได้จัดประชุมคณะกรรมการร่วมชายแดน (Joint Border Commission) ครั้งที่ 1 ขึ้นที่กรุงพนมเปญ คณะผู้แทนฝ่ายกัมพูชา นำโดยนายวาร์ กิม ฮง (Var Kim Hong) ที่ปรึกษารัฐบาลด้านชายแดน และคณะผู้แทนฝ่ายเวียดนาม นำโดยนายเล มินห์ เจีย (Le Minh Nghia) ที่ปรึกษาของคณะกรรมการชายแดนแห่งรัฐบาลเวียดนาม การประชุมครั้งนี้ทั้งสองฝ่ายจะร่วมกันคิดหาหลักการเพื่อสร้างชายแดนร่วมกัน เนื่องจากหลายจุดตามแนวชายแดนร่วม และเขตแบ่งน่านน้ำระหว่างกัมพูชา และเวียดนามที่เชื่อมต่อกันนั้น อุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ ได้เป็นจุดขัดแย้งซึ่งผลประโยชน์กันระหว่างสองประเทศมาโดยตลอด กัมพูชาจึงมีจุดประสงค์ต่อการประชุม เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ทั้งนี้จะไม่มีการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่เขตทับซ้อนทางทะเลขึ้นมาอีกปัญหากัน เวียดนามได้พยายามที่จะเจรจากับกัมพูชา ในเรื่องของการทำความเข้าใจการกำหนดเขตแดนทางทะเล และการกำหนดเขตแดนทางบก ซึ่งได้เคยมีการลงนามร่วมกันไว้ในปี ค.ศ. 1982 และ 1985 ตามลำดับ แต่ในขณะนั้นรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชายังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของเวียดนาม จึงได้มีการประชุมเพื่อตกลงกันใหม่โดยสันติวิธีในปี ค.ศ. 1996 และ 1998 แต่ก็ยังคงไม่มีข้อยุติแต่ประการใด ในการพบปะเจรจาระหว่างผู้นำทั้ง 2 ฝ่ายในครั้งนี้นี้ เวียดนามได้ยืนยันการสนับสนุนการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของกัมพูชา

อนึ่ง นายกรัฐมนตรีของลาว พล.อ. สีสะหวาด แก้วบุนพัน ก็ได้มาเยือนเวียดนามในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1998 หลังจากรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความสัมพันธ์พิเศษต่อกัน ในการนี้ ผู้นำเวียดนาม และผู้นำลาวได้ร่วมเป็น

ลักชีพยานในการลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในด้านพลังงาน และไฟฟ้า ความช่วยเหลือในการศาล กฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ และกฎหมายอาญา รวมทั้งการควบคุมยาเสพติด นอกจากนี้ ทั้ง 2 ประเทศยังได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจในการสร้างท่าเรือ Vung Ang และถนนร่วมกับลาว

ได้มีการเลือกตั้งของกัมพูชา ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1998 นำมาซึ่งรัฐบาลผสมระหว่างพรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) และพรรค FUNCINPEC โดยมีนาย ฮุน เซน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ รณฤทธิ์ รัชดาภิเษก รับตำแหน่งประธานสภาแห่งชาติ โดยนาย ฮุน เซน ได้กล่าวว่าเขาสัญญาที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับทุก ๆ ประเทศทั่วโลกให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งนาย ฮุน เซน กล่าวว่าจะไม่มีความขัดแย้งใด ๆ ที่จะไม่สามารถจัดการเจรจาให้เสร็จสิ้นได้ตามหลักของพื้นฐานความเท่าเทียมกัน และหลักสำคัญอื่น ๆ

ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และกัมพูชาที่แนบแน่นเห็นได้ชัดอีกครั้ง เมื่อคราวการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่กรุงฮานอย ในระหว่างวันที่ 15 – 16 ธันวาคม 1998 ซึ่งมีประเด็นการรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกใหม่อาเซียน ถือเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง นอกเหนือจากประเด็นทางเศรษฐกิจ และประเด็นทั้งสองนี้จะบรรจุอยู่ในปฏิญญาฮานอย และแผนปฏิบัติการที่จะประกาศหลังการประชุมสุดยอด เวียดนามในฐานะประเทศเจ้าภาพได้สนับสนุน ให้อาเซียนรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกใหม่ และในพิธีปิดการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนก็ได้มีการบรรจุในข้อตกลงรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน จะจัดให้มีพิธีพิเศษเพื่อรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิก ทั้งนี้จะจัดขึ้นที่กรุงฮานอย เพื่อเป็นเกียรติแก่เวียดนาม⁴⁷

เวียดนาม และลาวนั้น ยังคงมีการแลกเปลี่ยนผู้นำ และเจ้าหน้าที่ระดับสูงระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ. 1999 ก็เช่นเดียวกัน พล.อ.คำไต สีพันดอน ประธานประเทศลาว ได้เดินทางเยือนประเทศเวียดนาม เพื่อการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการการระหว่างรัฐบาลของทั้ง 2 ฝ่าย ครั้งที่ 21 ว่าด้วยความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการจัดส่งพลังงานไฟฟ้าจากลาวไปยังเวียดนาม พล.อ. สีสะหวาด แก้วบุนพัน ก็ได้เดินทางเยือนเวียดนามด้วยเช่นกัน โดยเวียดนามกล่าวว่า จะเพิ่มระดับความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับลาวให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น และ

⁴⁷ สุธัญ ผาสุก, “การรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน,” เอเชียปริทัศน์ (ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม, 2542), น. 66.

จะช่วยเหลือลาวในเรื่องปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย ที่สืบเนื่องมาจากปี ค.ศ. 1997 ด้วยการจัดส่ง คณะผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจจากเวียดนามให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลลาว การลดภาษีศุลกากร ให้กับสินค้าของลาวถึงร้อยละ 50 นอกจากนี้ ในวันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ. 1999 ทั้ง 2 ประเทศได้ลงนาม ในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือสำหรับปี ค.ศ. 2000 – 2005 และยังมีความร่วมมือเกี่ยวกับด้าน การศึกษา คือ สถาบันการศึกษาด้านการเมืองของทั้ง 2 ฝ่ายได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความ ร่วมมือระหว่างกันในช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2004

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และกัมพูชานั้น นาย เล ขา เฟี้ยว เลขาธิการพรรค คอมมิวนิสต์เวียดนาม ได้เดินทางไปเยือนกัมพูชา ระหว่างวันที่ 9 – 10 มิถุนายน ค.ศ. 1999 เพื่อ ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา ซึ่งความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ประเทศยังคงมีความ ขัดแย้งในปัญหาเขตแดน การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และความขัดแย้งเมื่อครั้งเวียดนาม ครอบครองกัมพูชาระหว่างปี ค.ศ. 1979 – 1989 การมาเยือนกัมพูชาครั้งนี้ เป็นไปตามคำเชิญของ สมเด็จเจ้าจันโรตม สีหนุ เพื่อหวังว่าความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งสองจะปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อ แก้ไขปัญหาข้อพิพาทพรมแดนระหว่างกัน และปัญหาคนเวียดนามที่ลักลอบเข้ากัมพูชาโดยผิด กฎหมาย อันต่อเนื่องมาจากการไปเยือนเวียดนามของสมเด็จเจ้าจันโรตม รณฤทธิ์เมื่อต้นปี ค.ศ. 1999 ซึ่งสมเด็จเจ้าจันโรตม รณฤทธิ์ได้กล่าวว่าจะร่วมมือกับเวียดนามในการแก้ไขปัญหา นี้ ในการ เยือนกัมพูชาของนาย เล ขา เฟี้ยว ได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติโดยสมเด็จเจ้าจันโรตม สีหนุ เสด็จไปทรงต้อนรับที่สนามบิน พร้อมนายกรัฐมนตรีนุฮ เซน และคณะรัฐมนตรีอย่างครบถ้วน ทั้งนี้ ได้มีการลงนามในแถลงการณ์ร่วม (Joint Declaration) เพื่อแสดงถึงความพยายามในการ พันฟู และกระชับความสัมพันธ์ที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม อีกทั้ง ยังได้ลงนามในข้อตกลงเกี่ยวกับความ ร่วมมือด้านพลังงานปี ค.ศ. 2000 – 2001 ในพิธีการว่าด้วยความร่วมมือในด้านการศึกษา และ การฝึกอบรม ขณะเดียวกัน ณ กรุงพนมเปญ ทั้งเวียดนาม และกัมพูชาได้มีการจัดประชุมร่วมครั้งที่ 3 ของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยความร่วมมือระหว่างเวียดนาม และกัมพูชา (Inter – Government Commission for Cooperation between Vietnam and Cambodia) ซึ่งมีสาระ ในการสนับสนุนส่งเสริมความร่วมมือระดับประเทศในด้านเศรษฐกิจ การค้า วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีด้านการเกษตร การขนส่ง คมนาคม พลังงาน ไปรษณีย์ การศึกษา การ ท่องเที่ยว การป้องกันสิ่งแวดล้อม และยังแสดงถึงความพยายามในการสร้างความร่วมมือระดับ จังหวัดชายแดนของทั้ง 2 ประเทศในด้านการป้องกันอาชญากรรม การลักลอบขนสินค้าเถื่อน และยาเสพติด อีกทั้ง ยังมีการแลกเปลี่ยนการเยือนของเจ้าหน้าที่ระดับสูงอื่น ๆ เช่น นายเวียน วัน เซิน (Nguyen Van Son) ซึ่งเป็นสมาชิกของคณะกรรมการกลาง เป็นหัวหน้าคณะกรรมการ

ต่างประเทศของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ถือเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับการต่างประเทศของพรรคทั้ง 2 ฝ่าย⁴⁸

นอกจากนี้ ได้มีการจัดประชุมอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ณ นครหลวงเวียงจันทน์ ในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1999 ซึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเน้นข้อเสนอการจัดตั้ง “สามเหลี่ยมการพัฒนา” (Development Triangle) สำคัญของการประชุม ได้แก่

1. ความเป็นไปได้ในการสร้างเครือข่าย และการแบ่งปันพลังงานไฟฟ้าระหว่างกัน การแบ่งปันทรัพยากรแรงงาน การลงทุนด้านการขนส่งร่วมกัน การบริหารจัดการร่วมกันเกี่ยวกับพืชพันธุ์ที่หายาก และเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของภูเขาเจือง เซิน (Truong Son) ที่กัน 3 ประเทศ
2. สำรวจการเปิดทางข้ามแดนระหว่างกัน เพิ่มความสัมพันธ์ทางการค้า สร้างศูนย์การค้าการค้าในจุดผ่านแดน การปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารร่วมกัน และประสานงานเกี่ยวกับการแบ่งปันทรัพยากรทางน้ำ
3. พยายามเพิ่มความร่วมมือด้านการป่าไม้ และการเกษตร
4. หาความเป็นไปได้เกี่ยวกับการลงทุนร่วมในด้านการขนส่งภายใต้กรอบเส้นทางสายเอเชีย (Trans – Asia Network) เพิ่มความร่วมมือในการพัฒนาเส้นทางในโครงการเชื่อมตะวันออก และตะวันตก (East – West Corridor)
5. ความร่วมมือด้านการศึกษา และการฝึกอบรม โดยเฉพาะด้านการแพทย์
6. เพิ่มความสะดวกในด้านโทรคมนาคม ไปรษณีย์ และพิจารณาความเป็นไปได้ในการเปิดเส้นทางการบิน เพื่อการท่องเที่ยวระหว่าง 3 ประเทศ
7. ร่วมมือกันในการลด และขจัดความยากจน

ในการประชุมครั้งนี้ ปัญหาข้อพิพาทเขตแดนระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา ได้มีการหยิบยกขึ้นมาเจรจากันอีกครั้ง กัมพูชาได้เคยกล่าวหาเวียดนามว่าล่องลำพรมแดนกัมพูชาเข้ามาในจังหวัดตาแก้ว และเปรูแวง โดยมีการเคลื่อนย้ายหลักเขตให้ตั้งลึกเข้ามาในดินแดนกัมพูชา การเจรจาครั้งนี้ เวียดนามปฏิเสธข้อกล่าวหา โดยอ้างว่าคณะกรรมการร่วมชายแดนเวียดนาม – กัมพูชา ได้ไปตรวจตราจุดที่มีการกล่าวหาว่าล่องลำเมื่อเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1999 แต่ไม่พบ

⁴⁸ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, “เวียดนาม,” เอเชียรายปี 2000/2543 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 196–198.

หลักฐานใด ๆ ตามคำกล่าวหา การทำความเข้าใจปัญหาข้อพิพาทดินแดนระหว่างเวียดนามและกัมพูชานั้น ดำเนินไปด้วยความล่าช้า เนื่องจากไม่เพียงแต่ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนเท่านั้น แต่ยังมีความรู้สึกต่อต้านเวียดนามที่มีอยู่มาก จากทางฝ่ายกัมพูชาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย⁴⁹ ส่วนทั้งลาวและกัมพูชา ต่างก็ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการต่อสู้กับปัญหาอาชญากรรม การขนส่งยาเสพติด การขนของหนีภาษีข้ามแดนด้วยเช่นกัน

เวียดนามได้พยายามผลักดัน จนกระทั่งกัมพูชาได้เป็นสมาชิกในกลุ่มอาเซียนได้สำเร็จ ในวันที่ 30 เมษายน ปี ค.ศ. 1999 ที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม ได้มีพิธีรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกอย่างสมบูรณ์เป็นประเทศสุดท้ายลำดับที่ 10 โดยนาย ฮอร์ นัมฮง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกัมพูชา และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียนอีก 9 ประเทศ ได้ลงนามร่วมกันในประกาศการรับกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างเป็นทางการ ในการนี้นาย ฮอร์ นัมฮง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนจะนำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอันยิ่งใหญ่มาสู่กัมพูชาที่เคยประสบความเสียหายจากสงคราม ทั้งนี้ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนส่งผลทำให้กัมพูชาประสบความสำเร็จในการส่งเสริมภาพพจน์ในเวทีระหว่างประเทศ และจะช่วยเชื่อมโยงกัมพูชาเข้ากับแหล่งเงินทุน และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งนี้ การที่เวียดนาม ลาว และกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มอาเซียน ก่อให้เกิดพัฒนาการความร่วมมือ และแสดงให้เห็นถึงเสถียรภาพภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นาย เหวียน ซี เนียน (Nguyen Dy Nien) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเดินทางไปเยือนลาวในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 2000 ต่อมานาย ฟาน วัน ช่าย ก็ได้ไปเยือนลาวเช่นกันในเดือนพฤษภาคม ในปี ค.ศ. 2000 นี้ เวียดนาม และลาวได้มีข้อตกลง และความร่วมมือระหว่างกันในหลาย ๆ ด้าน อาทิ ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในกรอบกว้างในช่วง ค.ศ. 2001 – 2005 ซึ่งเน้นความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ความช่วยเหลือจากเวียดนามแก่ลาวในการวางแผนทางเศรษฐกิจ การดำเนินการในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น ความร่วมมือในด้านศุลกากร เพื่อทำให้เงื่อนไขในการนำเข้า ส่งออก และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นไปอย่างสะดวกยิ่งขึ้น

⁴⁹ วรวิทย์ ยงศิริ, “กัมพูชา,” เอเชียรายปี 2000/2543 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 163–164.

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และกัมพูชานั้น ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.2000 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องต่อรัฐบาลกัมพูชา ให้ออกมาตรวจการคุ้มครองชีวิตชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในกัมพูชา เนื่องจากมีชาวเวียดนาม ประมาณ 100 ครอบครัว ที่อาศัยอยู่ในบริเวณวัด Chak Angre Leu ในกรุงพนมเปญ ซึ่งรัฐบาล กัมพูชาจัดที่อยู่ให้โดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่จะตามมา ทำให้พระสงฆ์ในวัดไม่พอใจที่ครอบครัวชาว เวียดนามมายึดครองที่ดิน จนถึงเดือนพฤษภาคมก็ยังไม่มีการตกลงใด ๆ และรัฐบาลก็ไม่เข้ามา แก้ไขปัญหา ทั้งนี้ ความรู้สึกต่อต้านชาวเวียดนามได้แผ่ขยายในกัมพูชา และการทำร้ายคน เวียดนามก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ในเรื่องเขตแดน รัฐบาลเวียดนามได้ดำเนินการเจรจากับ กัมพูชาในความตกลงการมีพรมแดนร่วมกัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการความร่วมมือชายแดนเวียดนาม – กัมพูชาขึ้น และได้ดำเนินการประชุมร่วมแล้วนับตั้งแต่ ค.ศ. 1999 ทั้งนี้ ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตกลงที่จะ แก้ไขปัญหาสำคัญ ๆ ที่มีอยู่ทั้งหมดให้เสร็จภายในสิ้นปี ค.ศ. 2000 และได้มีการลงนามใน ข้อตกลงระหว่างเวียดนาม และกัมพูชาในเรื่องการปักปันเขตแดนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ กัมพูชาในเดือนมิถุนายนปี ค.ศ. 2000 รวมไปถึงการส่งเสริมความพยายามที่จะควบคุม และ แก้ไขปัญหาร่วมกันเกี่ยวกับการลักลอบของหนีภาษีตามชายแดนระหว่าง 2 ประเทศ ตกลงกันที่จะ ส่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการค้าชายแดน และการลักลอบของหนีภาษีแก่กันทุก ๆ เดือน

ส่วนความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ตัวแทนของพรรคประชาชนกัมพูชา ซึ่งนำโดยนายสาย ชุม (Sai Chum) สมาชิกถาวรของกรรมการประจำของคณะกรรมการกลางพรรคประชาชนกัมพูชา (CPP Central Committee Standing Board) ได้ไปเยือนเวียดนามเมื่อเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 2000 จุดประสงค์สำคัญของการเยือนครั้งนี้ มุ่งที่การรักษาความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง เวียดนาม ได้มีการลงนามในข้อตกลงในเรื่องการแลกเปลี่ยนระหว่างพรรคในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2002 ในปี ค.ศ. 2000 นี้ เวียดนาม และกัมพูชาได้พยายามกระชับความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในด้านการเมือง การทูต การทหาร และเศรษฐกิจ โดยในเดือนสิงหาคม ทั้ง 2 ประเทศได้บรรลุ ข้อตกลงในเรื่องการค้า และส่งกลับทหารเวียดนามที่เสียชีวิตจากการสู้รบในสมัยสงคราม เวียดนามในเขตแดนกัมพูชา⁵⁰

⁵⁰ วัชรินทร์ ยงศิริ, “กัมพูชา,” เอเชียรายปี 2001/2544 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2544), น. 119.

กล่าวได้ว่า นับตั้งแต่การประชุมแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ. 1986 การปรับแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามได้มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทางตรงกันข้าม การแสดงออกซึ่งการยึดมั่นในความสัมพันธ์พิเศษในหมู่ประเทศสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์พิเศษในกลุ่มประเทศอินโดจีน ในลักษณะของการรวมตัวกันเพื่อเสถียรภาพทางด้านความมั่นคงระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชาได้ลดน้อยลง เนื่องจากเวียดนามต้องการเปิดประเทศสู่ประชาคมโลก เพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งในด้านการเมือง และเศรษฐกิจ เป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศบนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ อย่างไรก็ตาม เวียดนามยังคงกระชับความสัมพันธ์กับลาว และกัมพูชาอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดกลไกความร่วมมือในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง